

Milli Mücadele Döneminde Samsun'da Kurulmuş Bir Eczacı Derneği: Anadolu Türk Eczacı Birliği (1922)

A Pharmacist Association Established in Samsun During the Turkish War of Independence: The Turkish Pharmacists Union of Anatolia (1922)

Eyüp Talha Kocacık¹

¹Eczacı, Kocacık Eczanesi, Sağlık Cad. No. 3/L Adapazarı, Sakarya, Türkiye

ORCID: E.T.K. 0000-0002-6667-1339

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Eyüp Talha Kocacık,

Kocacık Eczanesi, Sağlık Cad. No: 3/L Adapazarı, Sakarya, Türkiye

E-posta/E-mail: eyuptalha@kocacik.com

Başvuru/Submitted: 27.02.2023

Revizyon Talebi/Revision Requested:

12.03.2023

Son Revizyon/Last Revision Received:

22.04.2023

Kabul/Accepted: 25.04.2023

Atf/Citation: Kocacık, Eyup Talha. "Milli Mücadele Döneminde Samsun'da Kurulmuş Bir Eczacı Derneği: Anadolu Türk Eczacı Birliği (1922)." *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 24, 2 (2023): 877-908.

<https://doi.org/10.26650/oba.1244175>

öz

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki eczacıların mesleki örgütlenmesi 6 Kasım 1863 tarihinde *Société de Pharmacie de Constantinople* (Cemiyet-i Eczacıyan der Asitâne-i Aliyye, Dersaadet Eczacı Cemiyeti) isimli derneğin kurulmasıyla başlamıştır. Ülkedeki sivil eczacıların büyük çoğunluğu gayrimüslim olduğundan, eczacı dernekleri de gayrimüslimlerin idaresinde gelişmiştir. İkinci Meşrutiyet'in ilânından sonra eczacılar içerisinde dernekleşme faaliyeti farklı bir safhaya geçmiş, 20 Ağustos 1908 tarihinde Türk ve Müslüman eczacılar tarafından İstanbul'da, Osmanlı Eczacı İttihad Cemiyeti ismiyle bir dernek kurulmuştur. İstanbul dışında dernekleşme daha geç başlamıştır. İkinci Meşrutiyet'in (1908) ilanı ile birlikte Selanik'te, Edirne'de, İzmir'de, Samsun'da ve Trabzon'da birer eczacı derneği kurulmuştur. Bu makalede 1922 yılında Samsun'da, Sivas 3. Kolordu Başeczacısı Yarbay Eyüp Sabri'nin [Bülgin] başkanlığında kurulmuş olan Anadolu Türk Eczacı Birliği incelenecektir. Birliğin kuruluş amacı, yapısı ve çalışmaları incelenmiş, kurucularının biyografileri ve derneğin yayın organı olan *Genç Eczacı* dergisi üzerine bilgiler verilmiştir.

Anahtar sözcükler: Anadolu Türk Eczacı Birliği, Eczacı Dernekleri, Eczacılık Tarihi, Eczacılık Dergileri, *Genç Eczacı*, Samsun Tarihi, Milli Mücadele

ABSTRACT

Pharmacists in the Ottoman Empire organized for the first time on November 6, 1863 and established the *Société de Pharmacie de Constantinople* (*Cemiyet-i Eczacıyan der Asitâne-i Aliyye, Dersaadet Eczacı Cemiyeti*). These Ottoman pharmacist associations flourished under the control of civilian pharmacists, with the vast majority in the Empire being non-Muslim. After the declaration of the Second Constitutional Monarchy in 1908, societal activities among pharmacists reached a new stage, and Turkish and Muslim pharmacists leagued together to found the *Osmanlı Eczacı İttihad Cemiyeti* [Society for the Union of Ottoman Pharmacists] in Istanbul on August 20, 1908. The

establishment of pharmaceutical societies outside Istanbul had started, albeit rather late. The proclamation of the Second Constitution paved the way for the establishment of pharmacist associations in Thessaloniki, Edirne, İzmir, Samsun, and Trabzon. This article will focus on the *Anadolu Türk Eczacı Birliği* [Turkish Pharmacists Union of Anatolia], which was established in Samsun in 1922 during the Turkish War of Independence. Its founding president was Lieutenant Colonel Eyüp Sabri Bülgin, Chief Pharmacist of the Third Army Corps in Sivas. The present study will provide information on its activities and introduce its founders, as well as its journal, *Genç Eczacı* [Young Pharmacist].

Keywords: Turkish Pharmacists Union of Anatolia, Pharmacist Associations, History of Pharmacy Pharmaceutical Journals, *Genç Eczacı*, History of Samsun, Turkish War of Independence

Extended Abstract

Pharmacies were first established in Samsun in the 1880s by non-Muslim Ottoman pharmacists. Samsun's first Turkish pharmacist, Ali Rahmi Taşan, didn't open the pharmacy called *Osmanlı Şifa Eczanesi* until 1908. Following the proclamation of the Constitutional Monarchy, a pharmaceutical society was established in 1910 in Samsun, which had 20 pharmacies. It was called *Osmanlı Eczacılar İttihad Cemiyeti* [Society for the Union of Ottoman Pharmacists]. The society decided that pharmacies would be closed on Sundays and would implement shift work.

In the later years of the Turkish War of Independence (1919-1923), more precisely on October 5, 1922, pharmacists in Samsun leagued together once again to establish the *Anadolu Türk Eczacı Birliği* [Turkish Pharmacists Union of Anatolia]. The Turkish War of Independence, which had started in 1919, should have encouraged its establishment. The founding President of the Union was Lieutenant Colonel Eyüp Sabri Bülgin, Chief Pharmacist of the Third Army Corps in Sivas. Its Secretary General was pharmacist Emin Refik Bey. Having Anatolia and Turkish embedded in the name of the union was done to support the initiatives that had been undertaken toward becoming a nation-state. Emphasis was placed on having the association involve all Turkish pharmacists in Anatolia. Any pharmacist with a diploma could become a member without discrimination, regardless of if one was a freelance, public, or warehouse pharmacist. The union also had a representative in Istanbul.

Soon after the union's founding, Fridays were declared a holiday, and shift work was introduced. Requests were made to the Ministry of Health and Social Welfare on issues concerning all the pharmacists in Anatolia. The union aimed to increase pharmacists' professional knowledge in light of scientific developments and to develop the rules members of the profession were to follow. In order to serve this purpose, a publication was launched in May 1923 titled *Genç Eczacı* (Young Pharmacists). At least four issues of this monthly were published. The publisher and director of the periodical was Emin Refik Bey, the founding Secretary General of the Union. The headquarters of the monthly was *Kamer Eczanesi* [The

Pharmacy of Kamer] and was owned by Ahmet Cevat Akıska, who would later be elected Secretary General.

Founded in 1909 in Istanbul, *Devlet-i Osmaniye Eczacılar Cemiyeti* [Pharmacists' Society of the Ottoman Empire] had not been shut down during the Balkan Wars or World War I, but was unable to operate. After the Turkish Pharmacists Union of Anatolia was founded in Samsun, the members of the society in Istanbul changed its name in 1922 to *Türkiye Eczacıları Cemiyeti* [Pharmacists' Society of Türkiye] in nationalistic solidarity as a result of the expansion of the Turkish War of Independence. The change in name started a legitimacy discussion between the Turkish Pharmacists' Union of Anatolia and the Pharmacists' Association of Türkiye. The main issue of the discussion was which association represented all pharmacists in Türkiye. Despite heavy correspondence and bilateral meetings, members were unable to reach a definitive conclusion. As these discussions went on, Turkish pharmacists in Izmir founded an association called *Türk Eczacılar Cemiyeti* [Society of Turkish Pharmacists] on June 1, 1923. The pharmacists of İzmir may have taken the union founded in Samsun as an example. The society in İzmir fostered ideas similar to the unions that had been established in Samsun and İstanbul.

Whether the Turkish Pharmacists' Union of Anatolia was shut down or not is unknown. According to local newspapers in Samsun, however, the association is known to have been active in 1926, with no information after this date being found. The establishment of *Türk Farmakoloğ Birliği* [Turkish Union of Pharmacology] was established in 1930 and involved pharmacists from all over the country. It functioned as a professional association for a while, which indicates that the Turkish Pharmacists' Union of Anatolia had stopped its activities between 1926-1930.

The Turkish Pharmacists' Union of Anatolia was the first pharmacist association founded solely by Turkish pharmacists, as well as the first pharmaceutical association bearing the epithet of Turkish in its name. According to its regulations, the association stipulated that only Turkish pharmacists could become members. Also, all Turkish pharmacists with a diploma in Turkey were welcomed as members.

Giriş

Osmanlı eczacıları, mesleki örgütlenmelerine 1863 yılında İstanbul'da kurdukları *Société de Pharmacie de Constantinople* isimli dernekle başlamışlardır.¹ Bu derneğin faaliyetinin durmasından sonra İstanbullu eczacılar 1875-76 yılında (H. 1292) *Comité Pharmaceutique* (Eczacılar Meclisi) adıyla bir mesleki dernek kurmuşlar ancak dernek 1882'de devlet tarafından kapatılmıştır.² 1879 yılında, eczacı Charles Bonkowski'nin başkanlığında *Société de Pharmacie de Constantinople* yeniden açılmış ve Cemiyet-i Eczacıyan der Asitane-i Aliyye ve Dersaadet Eczacı Cemiyeti adlarıyla üç yıl faaliyet gösterdikten sonra 1882 yılında kapatılmış ise de 10 yıl aradan sonra yeniden çalışmalarına başlamıştır.³ II. Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra İstanbul'da Osmanlı Eczacı İttihad Cemiyeti'nin (*Union Pharmaceutique Ottomane*) kuruluşuyla, Türk eczacılar da meslek derneklerinin yönetiminde yer almışlardır.⁴

Eczacıların İstanbul'da 1860lı yıllarda başlayan örgütlenmesi, İstanbul dışında ancak II. Meşrutiyet'ten sonra gerçekleşmiştir. Ağustos 1908'de Selanik'te *L'Union des Pharmaciens de Salonique* (Selanik Eczacılar İttihad Cemiyeti) adıyla bir eczacı derneği kurulmuştur. Millet ittihadına dayanarak kurulan bu derneğin başkanlığını Edouard Sabetai Isaac de Abravanel (1870-1961) yapmıştır.⁵ İstanbul dışında kurulmuş başka bir dernek de Manastır ve Edirne Eczacılar Cemiyeti adıyla 1909 öncesinde kurulmuştur. Kuruluş tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte 27 Ocak 1909 tarihinde Harbiye Nezareti'ne gönderilen yazıda dernekten gelen Aralık 1908 tarihli dilekçeler konu edilmiştir.⁶ 1909'da İzmir'de *Association des Pharmaciens de Smyrne (Farmakeftiki Enosis Smirneon, İzmir Eczacılar Birliği)* adıyla bir eczacı derneği kurulmuştur.⁷ İleriki sayfalarda söz edilecek olan ve Samsun'da 1910'da kurulan Osmanlı Eczacılar İttihad Cemiyeti'ni aynı tarihlerde, Trabzon Osmanlı Eczacılar Cemiyeti izlemiştir. Anadolu ve Rumeli'de görülen bu dernekleşme eczacıların kendi

1 Turhan Baytop *Türk Eczacılık Tarihi Araştırmaları* (İstanbul: Abdi İbrahim, 2000), 21-22.

2 Eyüp Talha Kocacık, "Comité Pharmaceutique / Eczacılar Meclisi ve Lağvediliş Süreci, 1880-1882," *Journal of Turkish Studies* 55 (2021), 179-196; Eyüp Talha Kocacık, "Comité Pharmaceutique / Eczacılar Meclisi," *Eczacı Dergisi*, 23 Ekim 2021, erişim 20 Şubat 2023, <https://www.eczacidergisi.com.tr/comite-pharmaceutique-eczacilar-meclisi/>

3 Turhan Baytop, "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Eczacılık Cemiyetleri," *Osmanlı İlmî ve Meslekî Cemiyetleri*, yay. haz. Ekmeleddin İhsanoğlu (İstanbul: Edebiyat Fakültesi ve IRCICA, 1987) içinde, 144-145.

4 Baytop, a.g. makale, 148-149; Eyüp Talha Kocacık, "Osmanlı İttihad Cemiyeti'nin (Union Pharmaceutique Ottomane) Kuruluşu ve Nizamnamesine Göre Yapısı," *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 23, 1 (2022): 138-140.

5 Şeref, Etker, "Eczacı Hamdi Bey Hangi Tarihte Öldü?" *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 23, 2 (2022), 429.

6 T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO) 3479/260899, 4 Muharrem 1327 (26 Ocak 1909). Bu arşiv belgesinde Manastır ve Edirne Eczacılar Cemiyeti ismi geçmekte olduğu halde iki ayrı dernek mi, yoksa tek bir dernek mi olduğu anlaşılmamaktadır. Bahse konu dernek/dernekler ile ilgili elimizde henüz başka bilgi olmadığından bu konu açıklanmaya muhtaçtır. Konuyla ilgili ileride bulunacak yeni bilgilerle İstanbul dışında kurulan eczacı derneklerinin tarihi daha eskiye götürülebilir.

7 Baytop, *Türk Eczacılık Tarihi Araştırmaları*, 153.

sorunlarını çözmeye yönelik olabildiği gibi, bu dernekler II. Meşrutiyet'in ilanının doğal etkisiyle veya İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yönlendirmesiyle de kurulmuş olabilirler.

Milli Mücadele dönemine gelindiğinde, Temmuz 1920'de Trabzon'da Türk ve Türk olmayan eczacılar tarafından Trabzon Eczacılar Cemiyeti kurulmuştur.⁸ İzmir'de 1 Haziran 1923 tarihinde Türk Eczacılar Cemiyeti adıyla bir dernek kurulmuştur.⁹ İzmir'deki derneğin kurucularının tamamının Türk olması ve bir Anadolu şehrinde kurulmuş olması, bu makalede tanıtılacak olan ve 1922'de Samsun'da kurulan Anadolu Türk Eczacılar Birliği'nden (ATEB) etkilenmiş olabileceğini veya ATEB'in kuruluşundaki hassasiyetleri gözettiğini düşündürür.¹⁰ Keza, Trabzon'da 1920'de açılan cemiyet de ATEB için bir ilham kaynağı olmuş olabilir.

Anadolu Türk Eczacı Birliği'nin Kurulmasından Önce Samsun'daki Eczacılar, Eczaneler ve Dernekleşme Faaliyetleri

Samsun'daki ilk eczanelerin 1880'de faaliyette olduğu tespit edilmiştir. Ermeni ve Rum tebaadan adları bilinen beş eczacı şunlardır: N. Christides, Kostantin Konstantinides, P. Pagonara, Bedros Stefanyan ve Th. Thalassinos.¹¹ Bu eczacılardan sadece N. Christides, askeri eczacı olup, eczane sahibi değildir. Memur olarak 1880-1894 yılları arasında Samsun'da görev yapmıştır.¹²

1883'te, S. Antonyades ve C. Attanasiades isimli eczacılar da Samsun'da eczane açmıştır.¹³ Samsun'daki bu eczanelerden sonra bilinen ilk Türk eczanesi 1908'de Eczacı Ali Rahmi [Taşan] Bey¹⁴ tarafından Saathane Meydanı'nda Osmanlı Şifa Eczahanesi adıyla faaliyete geçmiştir. Ali Rahmi Bey'den sonra 1909'da Necip Bey belediyenin karşısına Eczahane-i Samsun adıyla bir eczane açarken, Necdet Bey de Gümrük Caddesi'nde eczane açarak şehirdeki Türk eczane sayısını üçe çıkartmışlardır.¹⁵

8 Mesut Çapa ve Rahmi Çiçek, *Yirminci Yüzyıl Başlarında Trabzon'da Yaşam* (Trabzon: Serander Yayınları, 2004), 284; Eyüp Talha Kocacık, "İstanbul ve Anadolu Eczanelerinde Mesai Saatleri ve Nöbet Uygulamaları: Bir Tarihçe," *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 22, 1 (2021): 162.

9 *İzmir Türk Eczacılar Cemiyeti Nizamnamesi* (İzmir: İleri Matbaası, 1935), 7.

10 Eyüp Talha Kocacık, "Bilinmeyen Bir Eczacılık Cemiyeti: Türk Eczacılar Cemiyeti (İzmir)," *Eczacı* 17, 189 (2021): 20-21.

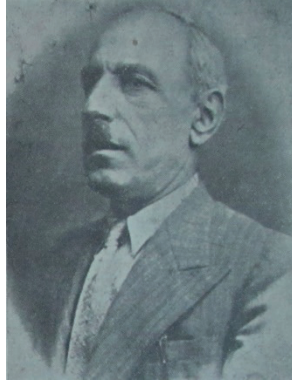
11 Raphael C. Cervati, *L'Indicateur Ottoman Annuaire Almanach du Commerce et de l'Industrie* (Constantinople: J. Pallamary, 1880), 730.

12 Raphael C. Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature* (Constantinople: J. Pallamary, 1894), 942.

13 Raphael C. Cervati, *L'Indicateur Ottoman. Annuaire Almanach du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature* (Constantinople: J. Pallamary, 1883), 610.

14 Ali Rahmi Bey 1908-1936 arasında Samsun'da eczacılık yapmıştır. 1919'da Samsun'da belediye başkanlığı yapan Ali Rahmi Bey, 1936'da eczanesini Mustafa Özman'a devretmiştir. Daha sonra Ankara Numune Hastanesi Eczacılığı görevini 1938'de vefatına kadar sürdürmüştür. "Meslek Haberleri," *Farmakoloğ* 8, 4-6 (1938), 69. Cumhuriyetin kurulmasından sonra eczanesinin ismini Şifa Eczanesi olarak değiştirmiştir. Eczane Özman'a devredilince adı Yeni Şifa Eczanesi olarak değiştirilmiştir. Mert Sandalcı, *Eczacılık Tarihi Notları* (Yayınlanmamış).

15 Baki Sarısakal, *Samsun Sağlık Tarihi-Samsun Araştırmaları-4* (Samsun: Barış Gazetesi Yayınları, 2005), 83.

Resim 1. Ali Rahmi Taşan (ö.1938). *Farmakoloğ* 8, 4-6 (1938): 69

1910 yılında, Samsun'da Osmanlı Eczacılar İttihad Cemiyeti adıyla bir meslek derneği kurulmuştur. Aynı tarihlerde Trabzon'da, Trabzon Osmanlı Eczacılar Cemiyeti adıyla da bir dernek açılmıştır. Bu derneklerin bölgesel yakınlıları göz önüne alındığında birbirlerinden etkilendikleri¹⁶ söylenebileceği gibi, her iki derneğin de Osmanlı milletler ittihadına dayanarak 1908'de İstanbul'da kurulan Osmanlı Eczacı İttihad Cemiyeti'nden etkilenecek kurulduğu düşünülebilir. 1910 yılında Samsun'da faaliyette olan eczane sayısının yirmiye aştığı görülmektedir. Dernekleşen eczacılar ilk iş olarak pazar gününü tatil yaparak nöbetçi eczane uygulamasına başlamışlardır.¹⁷

1910'da Samsun'da kurulmuş olan Osmanlı Eczacılar İttihad Cemiyeti'nin faaliyetine hangi yıla kadar devam ettiği belirsizdir. İstanbul'da kurulan Osmanlı Eczacı İttihad Cemiyeti gibi, Samsun'daki cemiyet de uzun süre yaşamamış olmalıdır. Derneğin kurulduğu dönemde Samsun'da dört Türk eczacı, eczane sahibiydi: Ali Rahmi Bey, Necip Bey, Necdet Bey ve askeri eczacı olarak Şükrü Bey.

Samsun'da 1922'ye kadar toplam kırk üç eczacı tespit edilmiş olup, bunların üçü askeri eczacıdır. Askeri eczacıların ikisi Türk diğeri Rum'dur. Geri kalan kırk eczacının dokuzu Türk iken otuz biri Rum ve Ermeni'dir. 1922'ye kadar Samsun'da eczacılık yapan eczacıların listesi **Tablo 1**'de verilmiştir.¹⁸

16 Bu iki cemiyetin de kendi şehirleri için nöbet uygulamasını başlatması birbirlerine olan etkisini açıkça göstermektedir. 1910'da Samsun, Türkiye'de ilk Pazar nöbeti uygulamasının yapıldığı şehir olurken, aynı yıl Trabzon'da da altı aylık gece nöbetleri çizelgesi oluşturularak, Türkiye'de ilk gece nöbeti uygulaması yapılmıştır. Bkz. Kocacık, "İstanbul ve Anadolu Eczanelerinde," 158-164.

17 Sarısakal, *Samsun*, 84.

18 Arto Mezburyan, *Ermeni ve Ermeni Kökenli Eczacılar, Kimyagerler*, el yazması, İstanbul Ermeni Patrikliği Kütüphanesi; Cervati, *L'Indicateur 1880*, 730; Cervati, *L'Indicateur 1883*, 610; Raphael C. Cervati, *L'Indicateur Ottoman Annuaire Almanach du Commerce et de l'Industrie* (Constantinople: J. Pallamary, 1885), 490; Raphael C. Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature* (Constantinople: J. Pallamary, 1890), 730; Raphael C. Cervati, *Annuaire Oriental du*

Tablo 1. 1880-1922 Yılları Arasında Samsun'daki Eczacıların Adları ve Faaliyet Tarihleri	
Eczacının/Eczanenin Adı	Faaliyet Tarihi
N. Christides / Askeri Eczacı	1880-1894
Konstantin Konstantinides / Sıhhat Eczahanesi	1880-1922
P. Pagonara	1880-1890
Bedros Stefanyan	1880-1911
Th. Thalassinos	1880-1922
S. Antonyades	1883-1885
C. Athanassiades	1883-1885
Lanaras	1888- ?
G. Garofalides	1893-1896
Şükrü Bey / Askeri Eczacı	1896-1912
Haritun Hintliyan / Londra Eczahanesi	1900-1917 (?)
Garabet Sogomon Papazyan	1903-1905
Setrak Fındıklıyan	1904-1906
H. Kürkçüyan	1905- ?
K. Arekelyan	1905- 1914
C. Kamberides	1909-1922
Ali Rahmi [Taşan] Bey / Osmanlı Şifa Eczahanesi	1908-1936
Necip Bey / Eczahane-i Samsun	1909- 1914
Canatides	1909-1912
Kosti Kostantanidi	1909-?
Necdet Bey	1909- ?
Th. Demetriades	1909-1922
P. (A.) Raptarchis	1908-1921
Hristo Fevrides	1910- ?
Todoraki Arzuoğlu / Todoraki Eczahanesi	1910- ?
P. Rapodorakis / Rapodorakis Eczahanesi	1910- ?
Kirkor Araklıyan / İstanbul Eczahanesi	1910- ?
Mihail Petrides	1910- 1911
Hüseyin Efendi / Askeri Eczacı	1911- ?
Kelleciyan	1911- ?
Onnik Sariboğosyan	? -1916

Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature (Constantinople: J. Pallamary, 1893), 942.; Raphael C. Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature* (Constantinople: J. Pallamary, 1896), 1084; Raphael C. Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature* (Constantinople: E. Pallamary, 1909), 2099; The Annuaire Oriental Ltd., *Annuaire Oriental, Commerce, Industrie, Administration, Magisture de l'Empire Ottoman* (Constantinople: E. Pallamary, 1912), 1833; The Annuaire Oriental Ltd., *Annuaire Oriental, Commerce, l'Industrie, l'Administration, Magisture de l'Orient* (Constantinople: E. Pallamary, 1913), 1693; The Annuaire Oriental Ltd., *Annuaire Oriental, Commerce, l'Industrie, l'Administration, Magisture de l'Orient* (Constantinople, 1914), 1608; Alfred Rizzo, *Annuaire Oriental, Oriental Directory. Commerce, Industrie, Administration, Magistrature* (Constantinople: Imprimerie de l'Annuaire Oriental, 1921), 1435; Alfred Rizzo, *Annuaire Oriental, Oriental Directory. Commerce, Industrie, Administration, Magistrature* (Constantinople: Imprimerie de l'Annuaire Orinetal, 1922), 1379; Mert Sandalçı, *Eczacılık Tarihi Notları* (Yayınlanmamış); Remzi Kocaer, *Türkiye Eczacılar Almanığı 1966* (İstanbul: Kulen Basımevi, 1966), 239; Sarısakal, *Samsun*, 82-84.; Eyüp Talha Kocacık, "İstiklal Caddesinden Yüzler: Eczacı Kimyager Ahmed Cevad Akıska ve Galatasaray Eczanesi," *Eczacı* 18, 197 (2022), 22-23.

D. Kamberides	1911-1921
Pavlaki P. Haritides	1908-1921
Sebuh Işılyan	1913-1922
H. Hristoforides	1913-1922
Taflanides	1915-1922
Şerif Canbaz	? -1924
Emin Refik Bey	1922- ?
Ahmet Cevat [Akıska] Bey / Kamer Eczahanesi	1920-1932
Nikola Çobanoğlu	1921- ?
Mehmet Seyyid [Ceylan] / Hilal Eczahanesi	1921-1928
Ömer Fuat Bey / Şems Eczahanesi	1921-1923 (?)
Münir Kemal [Akay] Bey / Vatan Eczahanesi	1921-1966

Anadolu Türk Eczacı Birliği'nin Kuruluşu ve Yapısı

1922'ye gelindiğinde Samsun, Ankara'daki Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin yönetimi altında olmakla birlikte, saltanat ve hilafetin kurumları da resmi olarak devam etmektedir. Böyle bir ortamda Milli Mücadelenin başladığı 19 Mayıs 1919 tarihinden üç yıl sonra, Samsun'da 5 Ekim 1922 tarihinde Anadolu Türk Eczacıları Birliği (ATEB) adıyla bir dernek kurulmuştur.¹⁹ Derneğin kuruluş amacı nizamnamesinde şöyle ifade edilmiştir:²⁰

Eczacılık san'atının asr-ı hâzır terakkiyatından Türk eczacılarının manevi ve maddi istifade-i ilmiye ve fennîyelerini temin etmek, eczacılığa müteallik istihzârât ve i'mâlâtta Anadolu vatanının menâbi-i ibtidâyesini tedkik ve isti'mâl ederek istihzâlât-ı milliye vücûda getirmek fennin terakkiyatı nisbetinde Türk eczacılarının ma'lûmât-ı fenniye ve sinâîyelerini tezyîde çalışmak, meslekî hukukları aramak ileride fennî ve ilmî bir gazete çıkarmak, müstahsilât ve müstahzarât-ı dâhiliyenin revâcını temin için teşebbüsât-ı ilmiyede bulunmak, gayrî ilmî bir surette ve halkın izarına satılan edviye-i muzırra ve gayrî muzırmanın salâhiyet bey'u şîrâsından hükümeti haberdar etmek ve eczacıların umûr-ı hayriye ve ilmiyede gösterecekleri yararlıkları tesbit ve tevsî' eylemektir.

ATEB'in kuruluş amacını anlatan cümleye bakıldığında "Türk eczacıları" ifadesi özellikle dikkat çekmektedir. Derneğin adında bulunan "Anadolu" kelimesi tüm Anadolu'da bulunan eczacıları içerdiğini ifade etmekle birlikte ülkenin siyasi konjonktürünün de bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Derneğin kurucu başkanlığını Sivas 3. Kolordu Başeczacısı Yarbay Eyüp Sabri [Bülgin] Bey²¹ yaparken genel sekreterlik görevini Ecz. Emin Refik Bey yapmıştır. ATEB'in nizamnamesine göre derneğin yönetim kurulu beş kişiden oluşmaktadır ve yönetim kurulu üyelerinin seçimine sadece Samsun'daki eczacılar katılabilir.²²

19 "Hey'et-i İdare Raporu," *Resimli Eczacı Gazetesi* 13, 30 (1339): 27.

20 Hey'et-i Tahririye, "Çok Yazık İhtilafı Kim Çıkartıyor," *Genç Eczacı* 1, 4 ([1]339), 52.

21 Eyüp Talha Kocacık, "Cumhuriyetin İlk Eczacı Generali: Eyüp Sabri Bülgin," *Eczacı* 18, 199 (2022), 24-25.

22 Muzaffer, "Eczacı Birliği," *Resimli Eczacı Gazetesi* 13, 27 (1339): 7.

Resim 2 (solda). ATEB'in kurucu başkanı Eyüp Sabri Bülgin (ö. 1946). *Farmakoloğ* 16, 7-9 (1946): 110. **Resim 3 (sağda).** Anadolu Türk Eczacı Birliği'nin mührü. Dernek adına yaptırılan mührün ortasında kuruluş tarihi olan hicri 1341, üstünde 'Anadolu,' altında ise 'Türk Eczacı Birliği' yazılıdır. Eyüp Talha Kocacık Koleksiyonu.

Derneğin kurulmasından sonra eczacılığı ilgilendiren çeşitli konularda girişimde bulunduğu görülmektedir. İlk olarak hammadde ve drogların kaliteli ve uygun fiyatlı olarak temin edilmesi adına şirket kurulması yönünde çalışmalar başlatılmış, Anadolu'da bulunan eczacılardan bu konuda görüşleri istenmiştir. Nizamname uyarınca bilimsel ve mesleki bir gazete çıkarılmak için harekete geçilmiş ve *Genç Eczacı* adını taşıyan gazetenin işlemlerini yürütme görevi genel sekreter Emin Refik Bey'e verilmiştir. Derneğin kurulmasının ardından Anadolu'da bulunan tüm Türk eczacılar (eczane sahibi, asker, serbest, memur, ecza deposu sahibi gibi) üye olmaya davet edilmiştir. Tarihsel olarak ATEB'den sonra kurulduğunu iddia ettikleri Türkiye Eczacıları Cemiyeti'yle (TEC) resmi görüşmeler yapmak üzere İstanbul'da bulunan Eczacı Kimyager Abdüsselam Bey'i murahhas aza olarak tayin etmişlerdir.

آناتولى آناتولى
تورک اجزاصی برلگی تورک اجزاصی برلگی
مرکز عمومی

Resim 4 (solda). Anadolu Türk Eczacı Birliği'nin kâğıtlarında kullandığı başlık. Eyüp Talha Kocacık Koleksiyonu. **Resim 4 (sağda).** Üzerinde 'Anadolu Türk Eczacı Birliği Merkez-i Umumiyesi' yazılı başlık. Eyüp Talha Kocacık Koleksiyonu.

ATEB yönetim kurulu, üyelerinin talepleri üzerine Samsun merkezinde geçerli olmak üzere eczanelerin cuma günü tatil olmasını ilân etmiş ve iki eczanenin nöbet tutmasını sağlamıştır. Bu uygulama, Samsun Sıhhat ve İçtimai Muavenet Müdürlüğü'ne kabul ettirilmiş ve nöbet listesi polis merkezlerine düzenli olarak gönderilmiştir. Eczanelerin nöbet süresi, cuma sabahından cumartesi sabahına uzayan zam dilimini kapsamaktadır.

6 Mart 1339 (6 Mart 1923) tarihinde dernek yönetim kurulu Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti'ne müracaat ederek şura-ı ispençiyarı (eczacı şurası) kurulmasını talep etmiştir. Başvuruda ayrıca eczanelerin şehirlere göre sınırlandırılması, eczacılıkta kullanılan hammadde ve drogların satışının yapılacağı bir laboratuvarın kurulması gibi çeşitli talepler de iletilmiştir. Vekâlet'in 27 Mart 1923 tarihinde Samsun Sıhhat ve İctimai Muavenet Müdürlüğü'ne gönderdiği yazıda ATEB'in taleplerinin kayda alındığı, kısa süre içerisinde bu konular üzerine çalışılacağı ifade edilmiştir.²³

Dernek ilk olağanüstü kongresini 22 Mayıs 1923 tarihinde yapmış ve yeni bir yönetim kurulu seçilmiştir. Beş kişiden oluşan yeni yönetim kurulunda şu isimler yer almıştır.²⁴

Reis-i evvel: Eyüp Sabri [Bülgin] Bey

Reis-i sâni: Ömer Fuat Bey

Kâtip: Ahmet Cevat [Akıska] Bey

Muhasebe Veznedar: Hüseyin Mehmet Bey

Aza: Emin Refik Bey

ATEB'in kurucu başkanı olan ve olağanüstü kongrede yeniden başkan seçilen Yarbay Eyüp Sabri [Bülgin] Bey Eylül 1923'te Haydarpaşa Askeri Hastanesi başeczacılığına atanmış ve İstanbul'a göç etmiştir.²⁵ ATEB'in kurulduktan sonraki faaliyetleri hakkında elde edebildiğimiz bilgiler bunlarla sınırlı iken Türk Farmakoloğ Birliği'nin 1931'deki kongresine Ankara'daki eczacıları temsilen katılan Eyüp Sabri Bey, yaptığı konuşmada, ATEB'i Aralık 1923'de kendi istekleriyle kapattıklarını söylemektedir.²⁶ Aynı dönemde Hasan Mehmet [Derman] Bey de ATEB'in faaliyetini durdurduğunu söylemiş fakat tarih vermemiştir.²⁷ Bu bilgiler böyle iken Şubat 1926'da yerel basına yansıyan haberde ATEB'in faaliyetine devam ettiği anlaşılmaktadır. Yapılan yeni seçimde yönetim kuruluna seçilen eczacıların isimleri şu şekilde belirlenmiştir: [Mehmet] Sey[y]id [Ceylan] Bey, Şevket Bey, Münir Kemal [Akay] Bey, Osman Zeki Bey.²⁸ Yerel basından ayrıca 1925 ve 1926 yılı salnamelerinde Samsun'da faaliyette olan ve adı Türk Eczacılar Birliği olarak geçen bir eczacı derneği görülmektedir.²⁹ Bahse konu dernek ATEB'dir. Bu tarihten sonra, ATEB ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamış olup, derneğin, kendiliğinden dağılan dernekler arasına karışmış

23 "Hey'et-i İdare Raporu," *Resimli Eczacı Gazetesi* 13, 30 (1339): 27-30.

24 "Birliğin Fevka'l-âde İctimai," *Resimli Eczacı Gazetesi* 13, 30 (1339): 26.

25 "Tayin," *Genç Eczacı* 1, 4 ([1]339), 66.

26 "Kongre Zabıtları," *Farmakoloğ* 1, 10 (1931), 286-287.

27 Hasan Mehmet [Derman], "Meslek Teşekkülü Nasıl Olmalıdır?," *Farmakoloğ* 1, 7 (1931): 184.

28 Sarsakal, *Samsun*, 90.

29 *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1925-1926* (İstanbul: Matbaa-ı Amire, 1926), 567; *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926-1927* (Ankara: Matbuat Müdüriyet Umumisi, 1927), 776.

olduğu düşünülmektedir. Zira 1930'da İstanbul'da kurulan Türk Farmakoloğ Birliği'ne tüm şehirlerden temsilciler katılmış ve bir süre sonra İstanbul'daki Türkiye Eczacıları Cemiyeti (TEC), Türk Farmakoloğ Birliği ile birleştirilmiştir.³⁰

ATEB'in kurulmasından sonra Samsun'da 1922-1926 yılları arasında faaliyete başlayan eczacılar olmuştur. Tespit edilebilen 13 eczacının 1'i hariç 12'si Türk'tür.³¹ ATEB'in kurulmasından önce eczane işletmeye başlayan 5 Türk eczacı varken 1926'ya geldiğinde 18 eczacının olduğu görülmektedir. Samsun'da eczane sahibi eczacıların yanında ecza deposu sahibi olan 2 eczacı da tespit edilmiştir. Cumhuriyetin kurulmasıyla şehirdeki Türk eczacı sayısı hızla artarken Türk olmayan eczacılar şehirden ayrılmış veya eczanelerini kapatmıştır. **Tablo 2'**de adları verilen eczacıların ATEB'in üyesi olup olmadıkları kesin olmamakla birlikte Eylül 1923'de *Genç Eczacı* gazetesinin eki olarak "Samsun Hey'et-i Merkeziyesinden Bir Grup" notuyla verilen fotoğrafta on üç kişi bulunmaktadır. Buradan hareketle **Tablo 2'**de adları geçen eczacıların büyük bir kısmının ATEB üyesi olduğu söylenebilir.

Resim 5. Anadolu Türk Eczacı Birliğinin Samsun Hey'et-i Merkeziyesinden bir grup. *Genç Eczacı* 1, 4 ([1]339), 66+VI.

30 "Türkiye Eczacıları Cemiyetinin Farmakoloğ Birliğine İltihakı Hakkında Her İki Teşekkül Mümessilleri Arasında Kararlaştırılan Maddeler," *Farmakoloğ* 1, 11 (1931): 304. Eyüp Talha Kocacık, *Farmakoloğ Dergisinin Özetli Bibliyografyası ve İncelemesi* (İstanbul: Eczacılık Tarihi Araştırma Derneği, 2016), 25.

31 "Société Anonyme Turque d'Études de Publications et d'Entreprises Économiques", *Annuaire Commercial Turc - Türk Ticaret Salnamesi 1924-1925* (Constantinople, 1925), 115; Sarısakal, *Samsun*, 90.

Tablo 2. 1922-1928 Arasında Samsun'da Eczane Açan Eczacılar ve Faaliyet Tarihleri	
Eczacının / Eczanenin Adı	Faaliyet Tarihi
Mehmet Seyyid [Ceylan] / Hilal Eczahanesi	1921-1928
Ömer Fuat Bey / Şems Eczahanesi	1921-1923 (?)
Leftarya Koyunidis	1922-1923
Mehmet Şükrü [Kaygusuz] Bey / İstikamet Eczahanesi	1923-1928
İstanbul Eczahanesi	1923- ?
Ekrem Hamdi Bey / Ekrem Hamdi Eczahanesi	1923-1928
Kimyager Ali Fuat Bey	1923- ?
İbrahim Mekki Bey / Sağlık Eczahanesi	1923- ?
Hüseyin Kemal Bey / Kanaat Eczahanesi	1923- ?
Mehmet Cemal Bey / Yıldız Eczahanesi	1925- ?
Şevket Bey / Merkez Eczahanesi	1926-1928
Osman Zeki Bey / Eczahane-i Sıhhat [Sıhhat Eczahanesi]	1926- ?
Mehmet Seyyid [Ceylan] Bey ve Mehmet Şükrü [Kaygusuz] Bey / İstikamet-Hilal Eczahanesi ³²	1928- ?

Anadolu Türk Eczacı Birliği'nin Yayın Organı *Genç Eczacı*

ATEB nizamnamesinde derneğin amacını açıklayan "...fennin terakkîyatı nisbetinde Türk eczacılarının ma'lûmât-ı fenniye ve sînâiyelerini tezyîde çalışmak, meslekî hukukları aramak ileride fennî ve ilmî bir gazete çıkarmak..." cümlesinden hareketle, bilimsel ve mesleki bir dergi çıkarmak için kurucu yönetim kurulu tarafından genel sekreter Emin Refik Bey'e görev verilmiştir.³³

1923 yılı başında hazırlıkları başlatılan *Genç Eczacı*, Mayıs 1923'te yayın hayatına başlamıştır.³⁴ Naşit Baylav kitabında *Genç Eczacı* hakkında bilgi verirken, özel koleksiyonunda 2. ve 3. sayılarının olduğunu kaydetmiş ve 3. sayının kapak fotoğrafını yayınlamıştır. Baylav'ın vefatının ardından koleksiyonu dağılmış olduğundan bahse konu gazeteler kaybolmuştur.³⁵ Türkiye'deki kütüphaneler ve özel koleksiyonlarda ender bulunan sayılarından 4. sayı, Halil Tekiner tarafından bulunmuş ve yayınlanmıştır.³⁶ Dördüncü sayının diğer bir örneği bu makalenin yazarının şahsi koleksiyonunda bulunmaktadır. En az dört olarak yayınladığını tespit ettiğimiz derginin, yayın hayatına ne zaman son verdiği

32 M. S. Ceylan ve M. Ş. Kaygusuz bu sırada birlikte verilmiştir. 1928'de eczane sınırlaması kanundan sonra M. S. Ceylan'ın Hilal Eczahanesi kapatılmış ve iki eczacı ortak olarak İstikamet-Hilal Eczahanesi adıyla yeni bir eczane açmıştır. Sarısakal, *Samsun*, 99.

33 "Hey'et-i İdare Raporu," *Resimli Eczacı*, 28.

34 Naşit Baylav, *Eczacılık Tarihi* (İstanbul: Yörük Matbaası, 1968), 296.

35 Bahse konu gazete üzerine Prof. Dr. Turhan Baytop'un teşvikiyle eczacılık öğrencisi Ergin Yazıcıoğlu Samsun'da araştırma yaptığını ve gazeteye ulaşamadığını kaydetmiştir. Ergin Yazıcıoğlu, "Samsun'da Yayımlanan Genç Eczacı Dergisi Hakkında (A propos du journal Genç Eczacı / Le Jeune Pharmacien publié à Samsun)," *I. Türk Eczacılık Tarihi Toplantısı (11 Mayıs 1990, İstanbul) Özet Bildiriler* (İstanbul: Mustafa Nevzat Eczacılık, Tıp ve Kültür Evi Yayınları, 1990), 37-38.

36 Halil Tekiner, "Samsun'da Çıkan Genç Eczacı Dergisinin Yeni Bulunan Bir Sayısı (1923)," *X. Türk Eczacılık Tarihi Toplantısı (6-8 Haziran 2012; İstanbul) Bildiriler* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2014), 199-205.

belirlenmemiştir. Fakat devlet salnameleri, derneğin 1926 yılında faaliyette olduğuna işaret etmekte ve derginin varlığından bahsetmektedir. Bununla birlikte, Samsun'da çıkarılan gazete ve dergilerin listelerini yayınlayan 1925 ve 1926 yılı salnamelerinde *Genç Eczacı*'nın adı geçmemektedir.³⁷

Resim 6 (solda) *Genç Eczacı* dergisinin 4. sayısının (15 Eylül 1339/1923) dış kapağı.

Eyüp Talha Kocacık Koleksiyonu. **Resim 6 (sağda)** *Genç Eczacı* dergisinin (15 Eylül 1339/1923) iç kapağı. İç kapaktaki resim, 'Anadolu Türk Eczacı Birliği tarafından Der Saadetteki eczacılar mahfeli ile görüşmek üzere izam ve bu defa avdet buyuran gazetemiz heyet-i tahririyesinden Eczacı Kimyager Ahmed Cevad Bey (Akıska)'nın resmidir. Eyüp Talha Kocacık Koleksiyonu.

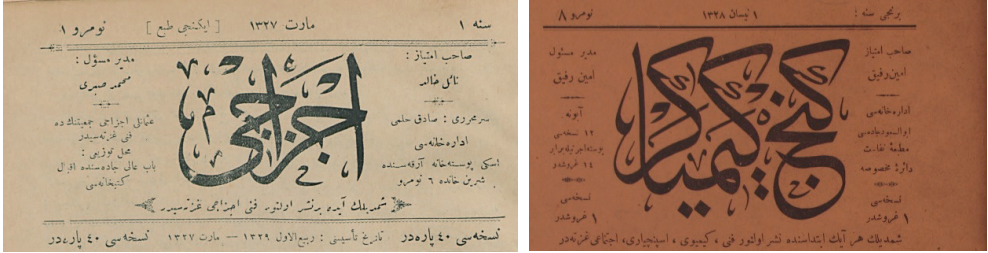
ATEB tarafından yayınlanmaya başlanılan bu derginin başlığındaki "Genç" sözcüğü üzerinde durmaya değerdir. İkinci Meşrutiyet'in (1908) ardından adında genç sözcüğü bulunan çeşitli gazeteler/dergiler yayınlamıştır.³⁸ *Genç Eczacı*'nın yayınlanmaya başladığı dönemde, derginin adında bu sözcüğü kullanması, genç eczacılar tarafından kurulan bir yayını temsil edebileceği gibi, 1911'de *Genç Kimyager* dergisinin mesul müdürlüğünü yapmış olan Emin Refik Bey'in *Genç Eczacı*'nın da imtiyaz sahibi ve müdürlüğü yapıyor olması bu adı almasında etkili olmuş olabilir.

37 *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1925-1926*. (İstanbul: Matbaa-ı Amire, 1926), 570; *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926-1927* (Ankara: Matbuat Müdüriyet Umumisi, 1927), 776.

38 *Genç Kalemler*; *Genç Tabib*, *Genç Mühendis* vd.

Genç Eczacı'nın Yapısal Özellikleri

Gazete üçüncü hamur kâğıda siyah-beyaz basılmıştır. İç ve dış kapaklar (3 s.), numarasız sayfa (1 s.), numaralı sayfalar (17 s.), ilan sayfaları (5 sayfa) olmak üzere toplam 26 sayfa olup, sonunda ayrıca ATEB'in Samsun Merkez Heyeti'in fotoğrafının basılı olduğu sayfa bulunmaktadır. Dış kapakta, başlığın altında "İçindekiler" yer alır. Kapak sayfasındaki başlık hattat Halim Bey [Özyazıcı, 1898-1964] tarafından yapılmıştır.³⁹ Başlığın altında "Anadolu Türk Eczacı Birliğinin şimdilik ayda bir neşrolunan fennî gazetesidir." ifadesi yer almaktadır. Başlığın solunda yukarıdan aşağıya "Sahib-i imtiyaz ve müdiri: Emin Refik, İdarehanesi: Mecidiye Caddesinde Kamer Eczahanesi daire-i mahsusa, Adres: Samsun posta kutusu 68, nüshası 15 guruşdur" yazmaktadır. Gazetenin senelik abonelik ücreti taşra ve İstanbul için 160 kuruş iken 6 aylığı 90 kuruştur.

Resim 7 (solda). *Eczacı* gazetesinin 1. sayısının iç kapağı. Eyüp Talha Kocacık Koleksiyonu.

Resim 7 (sağda). *Genç Kimyager* gazetesinin 8. sayısının dış kapağı. Emre Dölen Koleksiyonu.

Gazete Samsun dışında İstanbul'da Babiâli Caddesi'nde Sudi Bey'in kütüphanesinden dağıtılmaktadır. Gazetenin iki kapağından sonra gelen "meslek havadisleri" başlıklı sayfasına numara verilmediği halde gelen sayfanın numarası 50'den başlayıp 66. sayfaya kadar devam etmiş, sonda bulunan ilânlar, haberler ve fotoğrafın olduğu altı sayfaya numara verilmemiştir. Bu sayıdaki numaralardan anlaşıldığı gibi sayfa numarası ilk sayıdan itibaren devam eder şekilde verilmiştir.

Derginin daimi yazı heyetinde üç isim bulunmaktadır. Eczacı Mekteb-i Âlisi Kimya-yı İspençiyârî ve Tahlil-i Gıdaî sabık Muavin Vekili Eczacı Kimyager Ahmet Cevat [Akıska]

39 İstanbul'da 1911'de Eczacı Mehmed Kâmil Bey ve Eczacı Emin Refik Bey tarafından yayınlanmaya başlanan *Genç Kimyager* dergisinin başlığı da hat üslubu olarak *Genç Eczacı*'nunkine benzemektedir. *Genç Kimyager* gazetesinin başlığında hattatın imzasını olmamakla birlikte aynı hattat tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Bkz. Eyüp Talha Kocacık, "Genç Kimyager Dergisi Üzerine Bir İnceleme," *X. Türk Eczacılık Tarihi Toplantısı (6-8 Haziran 2012; İstanbul) Bildiriler* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2014), 191-192; Aynı dönemde 1911'de *Eczacı* Nail Halid [Tipi] Bey tarafından yayınlanan *Eczacı* dergisinin başlığı da hattat Halim Bey tarafından yapılmıştır. Bkz. Şeref Etker, "Eczacılıkta Hat Örnekleri," *VI. Türk Eczacılık Tarihi Toplantısı (5-7 Haziran 2002; İstanbul) Bildiriler* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2003), 335-341.

Bey, Rüsumat Müdüriyeti Kimyageri Eczacı Kimyager Mehmet Hüseyin Bey ve Eczacı Mekteb-i Âlisi Kimya-yı İspençiyârî ve Tahlilî sabık Muavin Vekili Eczacı Kimyager Münir Kemal [Akay] Bey'dir.⁴⁰

Genç Eczacı'nın İçeriği

Dergide bilimsel makaleler, haberler, ilânlar ve iki fotoğraf bulunmaktadır. “Meslek Havadisleri” bölümünde (iç kapak sonrası numaratsız sayfa) aşağıdaki bilgiler yer almaktadır:

- Ahmet Cevat [Akıska] Bey'in Samsun'dan İstanbul'a hareket ettiği ve Türkiye Eczacıları Cemiyeti ile görüşmeye yapacağı;
- İstanbul'daki eczacıların bir kısmının eczacılık nizamnamesine aykırı hareketlerde bulunduğu ve bu sebeple Sıhhiye Vekaleti tarafından ceza verildiği söylenirken detaylı bir açıklama yapılmadığı; diğer meslektaşların da nizamnamenin hükümlerine uygun davranması gerektiği;
- Sarıkamış'taki Şark Cephesi kimyagerlerinden ve *Genç Eczacı* gazetesinin yazarlarından Necmeddin [Gülgeç] Bey'in Haydarpaşa Hastanesi kimyagerliğe tayin edildiği.

“Meslek Şuûn” (s. 66) bölümünde şu bilgiler yer almaktadır:

- ‘Sakkarin Hakkında Kanun’un maddeleri;
- ‘Kinin Hakkında Bir Tamim’ başlığı altında piyasa satılan kinin komprimelerinin içeriğinin uygun olmadığı bu sebeple Ziraat Bankası'ndan alınacak devletin tercih edilmesi gerektiği;
- ‘Genç Eczacı’ başlığı altında yurtdışından serbestçe Türkiye'ye ilaçların getirilip satılmasının doğru olmadığını, bunun yerine yerli müstahzarların tercih edilmesinin doğru olacağı;
- ‘Tayin’ başlığı altında ATEB'in kurucu başkanı Eyüp Sabri [Bülgin] Bey'in Haydarpaşa Hastanesi başeczacılığına tayin edildiği;

İlanlar kısmındaki (s. 66 sonrası) ilan konuları sırayla şöyledir:

- “Yerli Müstahzarlara Rağbet Edelim” başlığı altında Eczacı Kimyager Ömer Hikmet Bey'in ürettiği Ömer Hikmet Ampulleri'nin tanıtımı ve yerli müstahzaratçılığa vurgu;

40 “Daimi Hey'et-i Tahririye,” *Genç Eczacı* 1, 4 ([1]339), 66+1.

- Ömer Hikmet Ampulleri'nin de Samsun ve Anadolu vilayetlerinden temin etmek isteyenlerin Samsun'daki Kamer Eczanesi'ne müracaat edebilecekleri;
- Pek nefis surette tab edilen *Süs Gazetesi*'nin okuyuculara tavsiyesi;
- Mecidiye Caddesi'ndeki Anadolu Büyük Merkez Ecza Deposu'nun sahibi Eczacı Raşid Can Bey'in Merk [Merck] fabrikasının Anadolu temsilcisi olduğu ve istenilen siparişlerin doğrudan fabrika fiyatına verileceği;⁴¹
- Subaşı'nda Bağdat Caddesi üzerinde Eczacı Mümtaz Said Bey'e ait Ecza-i Tıbbiye Deposu'nun bulunduğu;⁴²
- Dersaadet Eski Zabıta Caddesi Kafkas Hanı Numero 20 adresinde Nazaryan Efendiye ait Nazaryan Ecza-i Tıbbiye Deposunda taşra için uygun fiyatlarla müstahzar satışı yapıldığı;
- Mecidiye Caddesi'nde Şems Matbaası ve Mücellithanesinin bulunduğu;
- Konya'daki İstikamet Eczahanesi Hulusi Komprime İmalathanesi müstahzarlarının (Hulusi Sıtma Komprimeleri, Hulusi Kuvvet Şurubu, Hulusi Kolonyası) Samsun'da, Mecidiye Caddesi'ndeki Lale Ticarethanesinden temin edilebileceği;
- Tıp Fakültesi Dışçı Mektebi Muallimlerinden Dış Tabibi Ahmed Refik Bey'in Samsun'a geldiği ve Hükümet Dairesi karşısındaki Mevlevihane Caddesi'ndeki muayenehanesinde hasta kabulüne başladığı.

Tablo 3. <i>Genç Eczacı</i> 'nın 4. Sayısının (15 Eylül 1339/1923) 'İçindekiler'i		
Makale Adı	Makale Yazarı	Sayfa No.
Meslek Havadisleri		-
Çok Yazık İhtilafı Kim Çıkıyor	Hey'et-i Tahririye	50-55
Sinaî Kautçuk [Kağuşuk]	Kimyager Necmeddin [Gülgeç]	55-60
Kesif İyod Tanen Şurubu (Siroop iodannique concentré)	Eczacı Kimyager Mehmed Esad	60-61
Da'ül-hafir (Scorbut)	Dış Tabibi Mümtaz Said	62-63
Tedavi-i Cedide L'acide acetyloxyaminophrene (?)	Tabib Bakteriyolog Hakkı	64-65
Meslek Şuûn [Meslek - İşler]		66
İlanlar, Haberler ve Fotoğraf		-

41 Eczacı Raşid Can Bey'in ne zaman ve hangi okuldan mezun olduğu tespit edilememiştir. Fakat buradaki ilandan Samsun'da ecza deposu işlettiği anlaşılmaktadır. Depoculuk yaparken eczanesi olup olmadığı netleştirilemediğinden Tablo 2.'ye adı yazılmamıştır.

42 Eczacı Mümtaz Said Bey'in ne zaman ve hangi okuldan mezun olduğu tespit edilememiştir. Fakat buradaki ilandan Samsun'da ecza deposu işlettiği anlaşılmaktadır. Depoculuk yaparken eczanesi olup olmadığı netleştirilemediğinden Tablo 2.'ye adı yazılmamıştır.

Anadolu Türk Eczacı Birliği ile Türkiye Eczacıları Cemiyeti Arasındaki Anlaşmazlık

ATEB'in kurulmasından sonraki ilk ses Trabzon'da eczacılık yapmakta olan S. Muzaffer Bey'den gelmiştir.⁴³ Muzaffer Bey, *Resimli Eczacı Gazetesi*'nin Nisan ve Haziran 1923 sayılarında yazdığı "Eczacı Birliği" başlıklı iki makalesinde ATEB nizamnamesini eleştirmiş ve birleşmenin olması gerektiği zamanda yeni bir eczacılık derneğinin kurulmasının doğru olmadığını kaydetmiştir.⁴⁴ Muzaffer Bey'in eleştirilerinin en önemlisi, ATEB nizamnamesinin tüm Türkiye'deki eczacıları kapsayacak seviyede olmadığıdır. Zira nizamnamede, ATEB'in yönetim kurulunun sadece Samsun Hey'et-i Merkeziyesi üyeleri içinden seçilmesini öngören bir madde bulunmaktadır. Merkez heyeti de, Samsun'da eczacılık faaliyeti yapan eczacıları kapsamaktadır.⁴⁵

Muzaffer Bey'in Nisan 1923'teki yazısında eczacıların birlikte hareket etmelerinin gerektiğini, birleşmenin olması gereken zamandan ayrı ayrı cemiyet kurmanın doğru olmadığından bahsederken Trabzon'da kurdukları Trabzon Eczacı Cemiyeti'nin işlevsel olmadığına vurgu yapmıştır. Eczacının sadece para kazanan bir esnaf grubu olmadığını, bilimsel bir meslek grubu olduğuna dikkat çekmiştir. Bilimsel ilerlemenin de tüm diplomalı eczacıların birleşerek tek bir çatı altında toplanmalarıyla olabileceğini vurgulanmıştır. Yazının devamından ATEB'in nizamnamesini incelediğini ve sadece Samsun ile sınırla kalmış bir merkez heyeti olan bir derneğin tüm eczacıları temsil edemeyeceğini söylemiştir. Bu yazının üzerine ATEB, *Genç Eczacı* gazetesinin 1 numaralı sayısında Muzaffer Bey'e yönelik bazı cevaplar vermiştir.⁴⁶ Bu yazının ardından Muzaffer Bey,yeni bir yazı kaleme alarak *Genç Eczacı*'da yayınlanması ricasıyla ATEB'ne göndermiştir. *Genç Eczacı*'nın ikinci sayısında yayımlandıktan sonra *Resimli Eczacı Gazetesi*'nde de yayımlanan Muzaffer Bey'in bu yazısı özetle şöyledir:⁴⁷

43 S. Muzaffer Bey'in tam olarak hangi yıl ve hangi okuldan mezun olduğunu bilinmemektedir. 1919 yılında Trabzon'da Ferah Eczahanesi'ni çalıştırmaktadır. 1925 yılında da Trabzon'da aynı isimli eczaneyi işleten Muzaffer Bey, 1931 yılında Bursa'da Yeni Eczane'yi işletmiştir. Mert Sandalcı, *Belgelerle Türk Eczacılığı I* (İstanbul: Dr. Nejat Eczacıbaşı Vakfı, 1997), 144; Mert Sandalcı, *Belgelerle Türk Eczacılığı III* (İstanbul: Dr. Nejat Eczacıbaşı Vakfı, 1999), 207-209.

44 Muzaffer, "Eczacı Birliği," *Resimli Eczacı Gazetesi* 13, 27 (1339): 7; Muzaffer, "Eczacı Birliği-2," *Resimli Eczacı Gazetesi* 13, 29 (1339): 6-7.

45 ATEB'in kurucu başkanlığını yapan Eyüp Sabri [Bülgin] Bey, kuruluş tarihinde Sivas 3. Kolordu başeczacısıdır. Derneğin nizamnamesinde yönetim kurulunun Samsun'da faaliyette olan eczacılardan seçilebileceği maddesi olduğu halde Eyüp Sabri Bey'in nasıl kurucu başkan olduğu tam olarak açıklanamamıştır. Bu durum ileride bulunacak başka belgelerle açıklanabilir. Şimdiki bilgilerimizle ancak şu yorumlar yapılabilir: 3. Kolordu, Samsun'u da kapsayan bir bölge olduğundan Eyüp Sabri Bey'in durumu nizamnameye engel teşkil etmeyebilir. Ayrıca derneğin adında Türk ifadesinin olması ve Milli Mücadele'yi destekleyen bir tavrının olması gibi sebeplerden dolayı askeri bir eczacının dernek başkanlığı önemli görülmüş olabilir.

46 Burada bahsedilen yazının olduğu *Genç Eczacı* gazetesine henüz ulaşılammıştır.

47 Muzaffer, "Samsundaki Türk Eczacı Birliğine" *Resimli Eczacı Gazetesi* 13, 30 (1339): 23-24, 'Eczacı İlave'si içinde.

“*Resimli Eczacı Gazetesi*’nde yazdığım makalemden sonra gazetenizde *Genç Eczacı* imzasıyla yayınladığınız yazınız beni rencide etmiştir. Makalemin içeriğinde kimseye saldırı veya korkutma bulunmamaktadır. On dokuz yıllık mesleki tecrübeme dayanarak Samsun gibi dar bir bölgede toplanmış pek kıymetli ama sayıları çok az olan meslektaşlarımın tüm eczacıları temsil edemeyeceğini söylemiştim. Bu sözler kendi düşüncelerim olduğundan özgürce söyleyebilirim. Yoksa İstanbul ve Samsun arasında bir rekabet veya ayrılık çıkarma niyetinde değilim. İstanbul ve Samsun derneklerini ve gazetelerini yakından takip ediyorum. Her iki taraf da meslek adına güzel ve iyi adımlar atmaktadır. Her iki gazeteyi [*Resimli Eczacı Gazetesi* ve *Genç Eczacı*] yakından takip ediyorum. İkisine de baktığımda sanki aynı elden çıkmış gibi aynı fikirleri (bir şirket, müstahzar fabrikası ve bir depo kurulması) savunuyor. Aynı şeyleri yapmaya çalışılan bir yerde bu ikilik nedendir? İki tarafın ayrı ayrı çalışması, sermayeyi ikiye bölmesi mi daha iyidir, yoksa birleşmek mi? Hiç şüphesiz birleşmek. Tüm eczacıların oylarıyla toplanmış bir birlik olur da bu işler öyle yapılırsa sen ben meselesi ortadan kalkmış olur. Benim seçmediğim bir grup eczacı yeni bir idareyi temsil etmemeli. Ben böyle düşünürken sizlerin de böyle düşündüğünü zannediyorum.”

Muzaffer Bey’in yazısından sonra ATEB, İstanbul’daki temsilcisi Kimyager Eczacı Abdüsselam Bey aracılığıyla, Türkiye Eczacıları Cemiyeti’ne (TEC) Nisan 1923’te resmi bir yazı göndermiştir. Yazıda ATEB’in Türkiye’deki tüm Türk eczacıları kapsadığı ve esaslı bir dernek olduğu vurgulanırken, TEC’in tüm eczacıları nasıl temsil ettiği, adındaki “Türkiye Eczacıları” ifadesi neye dayanarak kullandıkları sorulmuştur.⁴⁸

İstanbul’da hastane eczacısı olan Zekeriya Bey, Mart 1923’te TEC’e yazı yazarak ATEB’e üye olup olmama konusunda fikir sormuştur. TEC, Zekeriya Bey’e verdiği cevapta, üye sayısı 12’i bulmayan Samsun’daki derneğin mesleğe ve meslektaşlara faydalı olamayacağını belirtmiş ve TEC’in üye sayısının 340’a yakın olduğunu ve tüm Türkiye’yi temsil ettiğini vurgulamıştır.

ATEB’in Nisan 1923’te TEC’e gönderdiği yazıya TEC’in verdiği cevap elimizde olmamakla birlikte *Resimli Eczacı Gazetesi*’nin Temmuz 1923 sayısında Eczacı Nahid Bey’in “İhtilafı Kim Çıkartıyor” başlıklı makalesi ATEB’e verilen cevap niteliğindedir.⁴⁹ Nahid Bey’in yazısı yayınlanmadan önce Haziran 1923 tarihinde ATEB genel sekreteri Eczacı Kimyager Ahmet Cevat Bey, TEC ile resmi görüşmeler yapmak üzere görevlendirilmiş ve İstanbul’a gönderilmiştir.⁵⁰ Ahmet Cevat Bey, ATEB adına TEC yetkilileri ile yaptığı görüşme neticesinde, her iki derneğin arasında bir hizip olmadığı ve derneklerin meslek ve meslektaşlar adına çalıştığını beyan etmiştir.

48 *İstanbul Müzayede* 26. *Müzayede Kataloğu Lot No: 3547* (İstanbul: Bilnet Matbaacılık ve Reklam A.Ş., 2012), 274.

49 Eczacı Nahid, “İhtilafı Kim Çıkartıyor,” *Resimli Eczacı Gazetesi* 13, 30 (1339): 6-8.

50 “Samsun Eczacı Birliğinden 15 Haziran 39 tarih 54 umumi, 3 hususi numero ile mevrud tahrirat suretidir,” *Resimli Eczacı Gazetesi* 13, 30 (1339): 16.

Resimli Eczacı Gazetesi'nin aynı sayısında bugün elimizde olmayan *Genç Eczacı* gazetesinin 2. sayısında yer alan bazı yazılar yayınlamıştır. *Genç Eczacı*'dan aynen aktarılan bu yazılar içerisinde ATEB'in kuruluşundan Mayıs 1923'e kadar yaptığı faaliyetleri anlatan idare heyeti raporu ile olağanüstü kongrenin raporu vardır.

TEC'den yapılan bu karşı duruştan sonra ATEB, *Genç Eczacı* gazetesinin Eylül 1923 tarihli 4. sayısında Hey'et-i Tahrîriye imzalı "Çok Yazık İhtilafı Kim Çıkıyor" başlıklı makalede, TEC'e ağır eleştirilerde bulunmuştur: Bu yazıda, TEC'in ATEB'den çok sonra kurulduğu, tüm sivil, askeri ve serbest eczacıları temsil etmediği, Anadolu'da bulunan ve sayıları 265'e ulaşan eczane sahibi eczacıyla sayıları bundan iki misli olan askeri eczacılardan alınan oyların ispatlanması gerektiği, hali hazırda TEC'in yeni bir nizamnamesinin olmadığı eski cemiyetten kalan nizamname ile idare edilmeye çalışıldığı ifade edildikten sonra sadece İstanbul'daki eczacıların oylarıyla seçildiklerinden dolayı İstanbul Eczacıları Cemiyeti adını kullanmaları gerektiği söylenmiştir. Ayrıca TEC'in nizamnamesine derneğe üye şartları arasına neden "Türk eczacı" ifadesinin yazılmadığı vurgulanmıştır. Türk olmayan eczacıların derneğe asil üye olmalarının doğru olmadığına işaret edilmiştir. Türk olmayan eczacıların muhabir veya fahri olarak derneğe üye olmalarının doğru olacağı söylenmiştir. Eczane sahibi eczacıların dışındaki eczacıların neden derneğe üye alınmadıkları sorgulanırken, tüm Türk eczacıların tek bir çatı altında toplanması gerektiği görüşü vurgulanmıştır.⁵¹

Anadolu Türk Eczacıları Birliği'nin Olağanüstü Kongresi

Anadolu Türk Eczacıları Birliği'nin olağanüstü kongresi, daha önce de belirtildiği gibi, 22 Mayıs 1923 tarihinde birlik merkezinde yapılmıştır. Toplantıyı Başkan Eyüp Sabri Bey açmıştır. Gündem, birlik sekreteri Emin Refik Bey tarafından okunmuştur. Gündemin okunmasından sonra Ahmet Cevat [Akıska] Bey, idare heyeti raporunu okumuştur. Raporun okumasında sonra yeni idare heyeti seçimine geçilmiştir. Seçim sonucunda Reis-i evvel: Eyüp Sabri [Bülgin] Bey, Reis-i sani: Ömer Fuat Bey, Kâtip: Ahmet Cevat [Akıska] Bey, Muhasebe Veznedar: Hüseyin Mehmet Bey ve Aza: Emin Refik Bey seçilmiştir. Yeni idare heyetine seçilen bazı üyeler özel işlerinden dolayı kabul etmeyeceklerini söylemişlerse de sonunda kabul etmek zorundan kalmışlardır. Bu durum henüz netleştirilmemiştir. Toplantı sonunda bazı üyeler defteri imzalamadan ayrılmıştır. İkinci toplantıda bu durum açıklığa kavuşturulacaktır. Bunun üzerine gerekli diğer işlemler yapılmış ve toplantı saat 12'de sona ermiştir.⁵²

Olağanüstü kongrede Ahmet Cevat [Akıska] Bey tarafından okunan idare heyeti raporunda özetle aşağıdaki bilgiler yer almaktadır:⁵³

51 Hey'et-i Tahrîriye, *Çok Yazık*, 50-55.

52 "Birliğin Fevka'l-âde İctimai," *Resimli Eczacı Gazetesi* 13, 30 (1339): 26.

53 "Heyet-i idare Raporu," *Resimli Eczacı Gazetesi* 13, 30 (1339): 27-31.

“Birliğimizin idare heyetinin görevi nizamnamemizin 43. maddesi mucibince son bulmuştur. Bu sebeple yeni idare heyeti seçimi yapılacaktır. Seçim yapılmadan öne 230 gün boyunca görev yapan idare heyetimizin raporunu sizlere sunuyoruz. Birliğimiz 5 Teşrin-i evvel 1338 tarihinde, valiliğin 7791 numarasıyla tescil edilmiştir. Birliğimiz kurulmasından sonra 6 Mart 1339 tarihinde Sıhhiye Muavenet İçtimaiye Vekaleti'ne müracaat ederek bugüne kadar kurulmayan şura-yı işpençiyarinin kurulmasını talep etmiştir. Müracaatta eczanelerin sayılarının sınırlanması gerektiği istenirken eczacılık mesleğini korumak ve yerli üretimi artırmak için laboratuvar malzemelerinden vergi alınmaması gerektiği yazılmıştır. Başvurudan sonra Samsun Sıhhiye Muavenet İçtimaiye Müdüriyeti'nden 27 Mart 1339 tarihli 3365500 numaralı cevap gelmiştir. Cevapta taleplerin olumlu karşılandığı ve hayat geçirilmek için çalışıldığı söylenmiştir. İdare heyeti bundan başka milli bir ilaç şirketi kurmak için çalışmalara başlamıştır. Bu çalışmaların yürütülmesi yakın zamanda çıkarılacak olan *Genç Eczacı* gazetesinin yazı heyetine verilmiştir. Yazı heyeti bu konuda taşrada bulunan meslektaşlarımızdan malumat toplamıştır. İdare heyetimi nizamnamenin ilgili maddesi uyarınca mesleki ve fenni bir gazete çıkarılmasına karar vermiştir. Gazete çıkarılması sekreter Emin Refik Bey'e havale edilmiştir. Bu hafta zarfında gazete dağıtımına başlanacaktır. Birliğimizin kurulmasından çok zaman sonra İstanbul'daki meslektaşlarımız üç beş kişinin teşvikiyle bir cemiyet tesis etmiştir. Güya bu cemiyet tüm Türkiye'deki eczacıları temsil edermiş gibi hareket etmeye çalışmıştır. İstanbul'daki arkadaşlarımızla bir birliktelik sağlanmaya çalışılmışsa da başarılı olunamamıştır. Efendiler, mütarekeye müteakip İstanbul'un vaziyeti gözler önündedir. Askeri arkadaşlarımız canları pahasına cepheden cepheye koşuyor, biz zavallı siviller mahrumiyet ve yokluk içerisinde çalışıyoruz. İstanbul'daki arkadaşlarımız da bizler için bir şey yapmak şöyle dursun hiçbir zorluk içerisinde değillerdi. İstanbul'da sıhhiye meclisine kabul buyurulan iki eczacı üye ile güya tüm Türkiye'deki eczacıların hakları korunuyordu. Bu durum bizleri büyük bir üzüntü içine sokmuştur. Biz arzu ediyoruz ki sıhhiye meclisi gibi bir de şura-yı işpençiyari kurulsun ve eczacıların hakları hekimlerin kontrolünde kalmak zorunda olmasın. İstanbul'daki Türk eczacılarımızın birliğimizle aynı şeyleri istemesini talep ederiz. Birliğimizin kasasında 26800 kuruş toplanmış bunun 15774 kuruşu harcanmıştır. 11026 kuruşu birlik hesabımızda durmaktadır. İdare heyetimiz üyelerimizin talepleri doğrultusunda Cuma günlerinde şimdilik Samsun merkezinde olmak şartıyla nöbet uygulaması başlatmıştır. Her hafta iki eczanelerin nöbetçi kalması sağlanmış ve bu durum sıhhiye müdüriyetine ve polis merkezine bildirilmiştir. İdare heyetimiz ikiden fazla eczane olan bölgelerdeki arkadaşlarımızın nöbet uygulamasını tatbik etmelerini arzu ve temenni eder. Yerli ilaçlarımızın ve milli sanayimizin oluşmasını sağlamak için milli Türk eczacı müstahzaratından oluşan sergimizin açılması uygun zaman kadar ertelenmiştir. İşte efendiler yeni idare heyeti seçimi için şimdi vazifeyi sizlere bırakıyoruz Cenabı hak amaçlarımızı gerçekleştirebilmek için yardım etsin.”

Türkiye Eczacıları Cemiyeti'nin Kuruluşu Üzerine Değerlendirme

Yukarıda ATEB tarafından TEC'e yapılan eleştirilen en başından TEC'in tarih olarak daha sonra kurulduğu gelmektedir. TEC'in kuruluş tarihini Baytop, 13.6.1924 olarak vermektedir.⁵⁴ Kocaer, tam kuruluş tarihi vermezken 13.6.1924 günü kongre yapıldığını ve başkanlığa

54 Turhan Baytop, *Türk Eczacılık Tarihi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, 1985), 372.

Ethem Pertev Bey'in seçildiğini söylemektedir.⁵⁵ Baylav da konuyla ilgili olarak “*Eczacılar cemiyeti, cumhuriyet devrinde ilk kongresini 13.6.1924’te topladı.*” ifadesini kullanmıştır.⁵⁶ Esas itibarıyla TEC, 1909’da kurulan Devlet-i Osmaniye Eczacılar Cemiyeti’nin devamıdır: 1909’da İstanbul’da kurulan bu cemiyet, bir süre faaliyetine devam ettikten sonra Balkan ve Dünya Savaşları nedeniyle çalışamaz duruma gelmiştir. Milli Mücadele’yi takiben ülkede oluşan devrimler neticesinde Devlet-i Osmaniye Eczacıları Cemiyeti’nin üyeleri bir araya gelerek cemiyetin adını Türkiye Eczacıları Cemiyeti olarak değiştirmiştir.⁵⁷ Bu isim değişikliğinin tam tarihi bilinmemekle birlikte *Resimli Eczacı Gazetesi*’nin Kânunusani 1339 [Ocak 1923] sayısının üzerinde “*Türkiye Eczacı Cemiyeti’nin naşiri eşkârıdır*” ifadesi bulunmaktadır.⁵⁸ Ayrıca 5 Mayıs 1923 tarihinde TEC tarafından hastane eczacısı Zekeriya Bey’e yazılan yazıda cemiyetin üzerinde Türkiye Eczacıları Cemiyeti yazan başlıklı kağıdı kullanılmıştır.⁵⁹ Tüm bu bilgiler ışığında, TEC 1922 yılının son aylarında kurulmuş olmalıdır.⁶⁰

Resim 8 (solda). Türkiye Eczacıları Cemiyeti’nin kâğıtlarında kullandığı başlık. Eyüp Talha Kocacık Koleksiyonu. **Resim 8 (sağda)** Üzerinde Türkiye Eczacıları Cemiyeti Merkez-i Umumi yazılı başlık. Eyüp Talha Kocacık Koleksiyonu.

Ülkemiz için bu tip derneklerin kuruluş tarihlerini tam olarak tespit etmenin zor olduğunu unutulmalıdır. Zira İlhami Tez, *Farmakoloğ* dergisinde eczacılık cemiyetlerini tarihi üzerine eczacı Nail Halit Tipi ile yaptığı röportaj dizisinde şu ifadeleri kullanmaktadır: “*Türkiye’de eczacı cemiyetlerinin tarihini yazan her kuruluşun mebde’ ve müntehasını tesbite çalışırken, insan, hakikaten güçlük çekmekte ve zaman zaman tereddütlere düşmektedir. Mevzu, enteresan olduğu nisbette çetin ve bilhassa uzun zaman çalışmayı müstelzimidir.*”⁶¹

55 Remzi Kocaer, *Türkiye Eczacılar Almanığı 1949* (İstanbul: Hüsnütabiat Basımevi, 1949), 116.

56 Baylav, *Eczacılık Tarihi*, 413.

57 Farmakoloğ, “Mesleğimizin Türkiye’deki Tarihçesi,” *Farmakoloğ* 3, 7 (1933): 700; İ. T. [İlhami Tez], “Geçmiş Günlerimiz: Türkiye’de Eczacı Cemiyetlerinin Tarihi-III,” *Farmakoloğ* 21, 4 (1951): 172.

58 *Resimli Eczacı Gazetesi* 13, 24 (1339) kapak sayfası.

59 *İstanbul Müzayede* 26. *Müzayede Kataloğu Lot No: 3547*, 274.

60 Türkiye Eczacıları Cemiyeti’ne ait elimizde bulunan nizamname 24 Mart 1924 tarihlidir. Bu bilgiler göz önüne alındığında derneğin ilk nizamnamesinin daha eski tarihli olabileceği düşünülmektedir. *Türkiye Eczacıları Cemiyeti Nizamnamesi* (İstanbul: Yeni Matbaa, 1340), 14 sayfa.

61 İ. T. [İlhami Tez], “Geçmiş Günlerimiz,” 172.

Anadolu Türk Eczacı Birliği'nin Kurucu ve Yöneticilerinin Biyografileri

ATEB'in kurucuları ve üyeleriyle ilgili bilgilerimiz oldukça sınırlıdır. Tespit edilebilen kurucu ve yöneticilerinin biyografileri bu bölümde verilmiştir.

Eyüp Sabri [Bülgin]

Erzincan'da doğan Eyüpzade Salih Bey'in oğlu Eyüp Sabri Bey, askeri rüştiyeyi bitirdikten sonra askeri tıbbiyeye devam etmiş ve eczacı diplomasını alarak askeri görevine başlamıştır. 27 Şubat 1902'de askeri eczacı olarak mezun olduktan sonra on iki yıl boyunca farklı görevlerde orduya hizmet etmiş, 1913'te binbaşı rütbesiyle Yemen'e gönderilmiştir. Yemen'deki görevi sırasında 1917'de yarbaylığa terfi etmiş ancak 1919'da burada esir düşmüştür. 1922'ye kadar Yemen'de esir kaldıktan sonra anayurda geri dönmüş ve 1922'de Sivas 3. Kolordu başeczacılığına atanmıştır. Buradan sonra Haydarpaşa Hastanesi başeczacılığı görevine getirilmiştir. 1924'te albaylığa terfi etmiş ve Diyarbakır 7. Kolordu başeczacılığına, oradan da Milli Savunma Bakanlığı Sıhhi ve Baytari İlaç ve Malzeme Hesapları Tetkik ve Teftiş Komisyonu Başkanlığı'na, 1929'da Teftiş Dairesi 3. Şube Müdürlüğü'ne atanmıştır. 1930'da İstanbul'da kurulan Türk Farmakoloğ Birliği'nin kurucuları arasındadır.⁶² Türk Farmakoloğ Birliği kurulurken Ankara'da görev yapan Eyüp Sabri Bey, Ankara'da bulunan eczacıların temsilcisi olarak kongrelere katılmış, meslek siyasetinde aktif rol almıştır. Uzun yıllar bu meslek derneğinin faaliyetlerine katılmış, yönetim kurullarında görev yapmıştır. Hatta vefat ettiği yıl bu derneğin yönetim kurulu üyesiydi.⁶³

1935'te Gülhane Hastanesi başeczacılığına getirilmiş ve Ağustos 1935'te Tuğgeneral rütbesine terfi etmiştir.⁶⁴ General olduktan sonra hastanedeki başeczacılık görevine devam etmiş, ders programına yeni alınan farmakotekni dersinin hocalığını yapmış ve 1942'de Sıhhiye Dairesi başkan yardımcılığına getirilmiştir. Aynı yıl Milli Savunma Bakanlığı İstanbul Muayene Heyeti Başkanlığı görevine getirilmiş ve 10 Temmuz 1943 tarihinde tuğgenerallik rütbesinden emekli olmuştur.⁶⁵ Emekli olduktan sonra da aynı görevi, vefat ettiği 21 Ekim 1946 tarihine kadar sürdürmüştür.⁶⁶

Emekli olunca, Fatih'te, Aşirefendi caddesinde Eyüp Sabri Bülgin Eczanesi adıyla bir eczane açmış ve vefat edene kadar eczaneyi de işletmiştir. Eczane, 1948'de Eczacı Sadri Şaylan'a⁶⁷ devredilmiş, Şaylan da bu eczaneyi Tahtakale'ye taşıyarak İtimat Eczanesi adıyla

62 *Türkiye Eczacıları Cemiyeti Nizamnamesi* (İstanbul: Hüsnütabiat Basımevi, 1954), 3.

63 Kocacık, "Cumhuriyetin İlk Eczacı Generali," 24-25.

64 "Meslek Haberleri," *Farmakoloğ* 5, 5-7 (1935): 1044.

65 T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) 30-11-1-0/161-14-13, 10 Temmuz 1943; Hasan Derman, "General Eyüp Sabri Bülgin," *Farmakoloğ* 13, 4-6 (1943): 86-88.

66 Hasan Derman, "General Eyüp Sabri Bülgin," *Farmakoloğ* 16, 7-9 (1946): 115-116.

67 Şaylan, ilk eczanesini Eskişehir'de Sadrettin Neşet adını kullanarak Sıhhat Eczanesi adıyla açmış ve 1941'e

yeniden açmıştır.⁶⁸ Anadolu Türk Eczacı Birliği'nin kurucu başkanlığını yapmış olan Bülgin, Türk Farmakolog Birliği'nin (1930) ve Tıp Ailesi Yardımlaşma Cemiyeti'nin (1943) de kurucuları arasındadır.⁶⁹ Mezarı, Edirnekapı Şehitliğindedir.⁷⁰

Ahmet Cevat [Akıska]

Ahmet Cevat Bey 1895'te doğmuş, 1917'de İstanbul'daki Eczacı Mektebi'nden diploma alarak mezun olmuştur. Mezuniyetin ardından bir süre Farmasötik Kimya'da asistanlık yapmış ve Emraz-ı Zühreviye Hastanesi'nde eczacı olarak çalışmıştır. Burada ayrıldıktan sonra önce Yozgat'ta bir eczane açmış ardından Samsun'a taşınmış ve Mecidiye Caddesi'nde 1920'de Kamer Eczahanesi adıyla bir eczane açmıştır. 1933'de eczanesini İstanbul'a taşımıştır. Kamer Eczahanesi'ni Cennetzade Sadettin Ahmet [Gürel] Bey'e devretmiştir. İstiklal Caddesi'nde Eczacı Miltiyadis Velidjanidis'in Galatasaray Lisesi'nin karşısındaki eczanesini devralmış ve Galatasaray Eczanesi adıyla tekrar işletmeye başlamıştır. Dellasuda, Rebul, Kanzuk gibi İstiklal Caddesi'nin meşhur eczaneleri arasında başarı sağlayan Ahmet Cevat Bey, eczanesinin yanında bir laboratuvar kurmuş ve ilaç üretimi de yapmıştır. *Oftalmin Cevat, Tatlı Müshil, Algopan kaşe, Pektoaljin Cevat, Gren Tax, Dinamin Sirop, Trak pastil, Palpitine komprime, Pantoksin, Cold Krem Suzan* adıyla ürettiği ilaçlar çok ünlenmiştir. Oftalmin Cevat en çok meşhur olan ilaçlarındandır.⁷¹

Resim 9 (solda). Ahmet Cevat Akıska. *Genç Eczacı* 1, 4 ([1]339), iç kapak.

Resim 9 (sağda). Ahmet Cevat Akıska'nın yaşlılık dönemi. Oftalmin Cevat adlı müstahzar için yapılmış efemeral belgeden. Eyüp Talha Kocacık Koleksiyonu.

kadar işletmiştir. Sonra İstanbul'a gelerek 1941'de Anadolu Laboratuvarı'nın kurucularından olmuştur. 1947'de Anadolu Ecza Deposu'nu ortaklarıyla birlikte açmıştır. 1948'de Eyüp Sabri Bey'in eczanesi devir almış ve İtimat Eczanesi adıyla işletmiştir. Mert Sandalcı, *Belgelerle Türk Eczacılığı V* (İstanbul: Dr. Nejat Eczacıbaşı Vakfı, 2006), 288; Mert Sandalcı, *Eskişehir Eczacılık Tarihi* (İstanbul: Eskişehir Eczacı Odası, 2013), 35.

68 “Kendi Âlemimizde Olup Bitenler ve Piyasa Haberleri,” *Farmakoloğ* 18, 6 (1948): 193.

69 “Tıp Ailesi Yardımlaşma Cemiyeti Nizamnamesi,” *Farmakoloğ* 13, 4-6 (1943): 90-96.

70 Farmakoloğ, “General Eyüp Sabri Bülgin'i Kaybettik,” *Farmakoloğ* 16, 7-9 (1946): 110-112; “General Eyüp Sabri Bülgin,” *Cumhuriyet*, 22 Ekim 1946, 2.

71 “Meslek Haberleri,” *Farmakoloğ* 3, 1-2 (1933): 618; Sandalcı, *Belgelerle Türk Eczacılığı V*, 11-12.

Ahmet Cevat Bey'in oğlu Hüsrev Akıska da 1947 yılında eczacı diploması almış ve babasının eczanesinde çalışmaya başlamıştır. Bir süre birlikte çalıştıktan sonra babasının ikinci kez evlenmek istemesi üzerine aralarında anlaşmazlık çıkmış ve 1953'te eczaneden ayrılarak önce Firuzağa Caddesi'nde (Cihangir) ardından da Balıkesir Sındırğı'nda eczane açmıştır. Hüsrev Bey'in eczaneden ayrıldıktan sonra Ahmet Cevat Bey eczaneyi idare etmesi için eczacı olmayan ama yakın arkadaşı olan Selahattin Mizanoğlu'ndan ricada bulunmuş ve Mizanoğlu 5 yıl boyunca eczanenin ve laboratuvarın idaresini sürdürmüştür. Bu süre içerisinde baba ve oğulun arası düzeltmek için çabalamış ve sonunda başarılı olmuştur. Hüsrev Bey yeniden Galatasaray Eczanesinin başına dönmüş ve vefatına kadar eczaneyi işletmiştir.⁷² Ahmet Cevat Bey ATEB' in kurucularından olup, derneğin genel sekreterlik görevini yürütmüştür.

Resim 10 (solda). Ahmet Cevat Bey'in Kamer Eczahanesi'nde kullandığı mührü. Eyüp Talha Kocacık Koleksiyonu. **Resim 10 (sağda).** Kamer Eczahanesi'ne ait fatura örneği. Eyüp Talha Kocacık Koleksiyonu.

Emin Refik Bey

Emin Refik Bey Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'nin Eczacı kısmından mezun olmuştur. İstanbul'da çıkan *Genç Kimyager* gazetesinin mesul müdürlüğünü yürütmüştür.⁷³ Daha sonra Samsun'a gelmiş ve Anadolu Türk Eczacı Birliği'nin kurucuları arasında yer almıştır. ATEB'in ilk dönem genel sekreterlik görevini yürüten Emin Refik Bey, aynı zamanda ATEB'in yayın organı olan *Genç Eczacı*'nın imtiyaz sahibi ve müdürlüğünü yapmıştır.

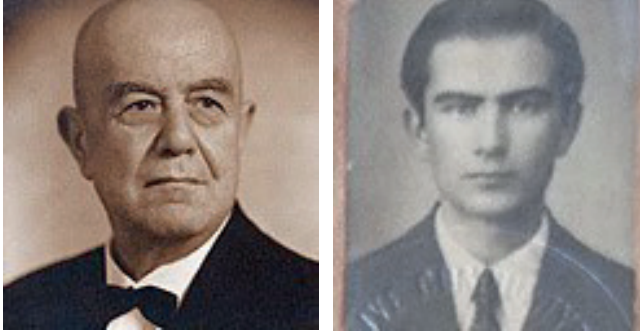
72 Farmakolog, "Farmakolog Ahmet Cevat Bey," *Farmakolog* 3, 3-4 (1933): 645; Kocacık, "İstiklal Caddesinde Yüzler," 22-23.

73 Emre Dölen, "Genç Kimyager Dergisi Üzerine Bir İnceleme," *Bilim-Felsefe-Tarih* 1, 1 (1991): 33-34.

Münir Kemal [Akay]

Münir Kemal Bey 1891’de doğmuş, 1917’de Eczacı Mektebi’nden mezun olmuştur.⁷⁴ Hicaz ve Cidde’de gümrük kimyageri olarak çalışmış bu sırada İngilizlere esir düşmüştür. 1919’da esareti biten Münir Kemal Bey Samsun’a gelerek Aralık 1921’de Mecidiye Caddesi’ne Vatan Eczahanesi açmıştır. Münir Kemal Bey 1926’da ATEB’in yönetim kurulunda görev yapmıştır. 13 Şubat 1970’deki vefatından sonra, oğlu Dr. Ecz. Kâmuran Akay bir süre eczaneyi işletmiş ve 1975’te kapatmıştır. Kâmuran Akay 1925’te doğmuş ve 1946’da Eczacı Okulu’ndan mezun olmuştur.⁷⁵ 1950’de Zürih’te Eidgenössische Technische Hochschule’de (ETH) doktora yaptıktan sonra Samsun’a gelmiş, 1952’de Karadeniz Ecza Deposu’nu, 6 Aralık 1956’da Samsun’da Adeka İlaç Fabrikası’nı kurmuştur.⁷⁶

Resim 11 (solda). Münir Kemal Akay; **Resim 11 (sağda).** Kâmuran Akay
“Tarihçemiz,” Akaypharma, erişim 22 Haziran 2022, <https://akaypharma.com/icerik/tarihcemiz>

Ömer Fuat Bey

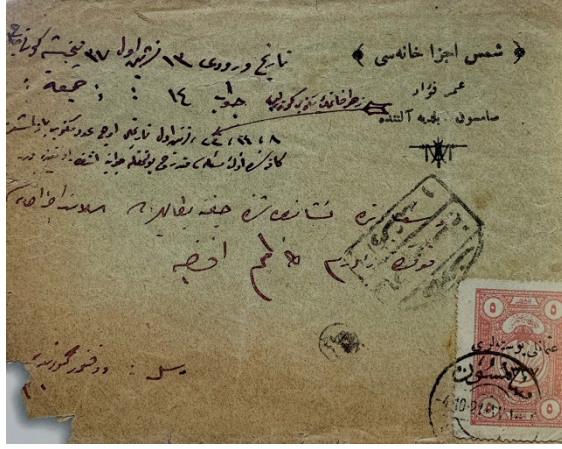
Ömer Fuat Bey’in Samsun’da Şems Eczahanesi’ni hangi tarihte açtığı bilinmemekle beraber, eczane 1921’de faaliyettedir. 22 Mayıs 1923’te ATEB’in yönetim kuruluna seçilmiş ve ikinci başkanlık görevini yapmıştır. Samsun Belediyesi’nin altında bulunan eczane daha sonra 1904’de diplomasını alan Şevket İbrahim Kenber’e satılmıştır. Kenber eczaneyi 1949’a kadar aynı adla çalıştırmaya devam etmiştir. Kenber, 1969’da Gebze’deki Şems Eczanesi’nde faal gözükmektedir.⁷⁷

74 Kocaer, *Türkiye Eczacılar Almanığı 1949*, 337.

75 Kocaer, *a.g.e.*, 370.

76 Sandalcı, *Belgelerle Türk Eczacılığı V*, 12.

77 Mert Sandalcı, *Belgelerle Türk Eczacılığı I-2* (İstanbul: Dr. Nejat Eczacıbaşı Vakfı, 2002), 206-207; Kocaer, *Türkiye Eczacılar Almanığı 1949*, 319; Kocaer, *Türkiye Eczacılar Almanığı 1966*, 278.

Resim 12. Ömer Fuat Bey'in 'Şems Eczahanesi'nin başlıklı zarfı.
Mert Sandalcı, *Belgelerle Türk Eczacılığı I-2*, 206-207.

Resim 13. Samsun Belediyesi Binasında en sağdaki dükkân Ömer Fuat Bey'in Şems Eczahanesi (solda) ve Şems Eczahanesi'nin Dıştan Görünüşü (sağda).
Mert Sandalcı, *Belgelerle Türk Eczacılığı I-2*, 206-207.

Hüseyin Mehmet Bey

Soyadı tespit edilememiştir. 1923'te ATEB'in yönetim kuruluna seçilmiş ve veznedar olarak görev yapmıştır.

Ekrem Hamdi Bey

Ekrem Hamdi Bey 1923'te Samsun'da, Mecidiye Caddesi'ndeki Reji Fabrikası'nın arkasında Ekrem Hamdi Eczanesi'ni açmıştır. 1928'de yürürlüğe giren eczane sayılarını

sınırlayan yasa çevresinde eczanesi kapatılmıştır.⁷⁸ Eczanenin kapanmasından sonra Ekrem Hamdi Bey, Şevket İbrahim Bey ile Samsun Müttehit Ecza Deposu'nu açmıştır. Ecza deposu 1930'da faaliyetine devam etmekteydi. Şevket İbrahim Bey'in eczacı olup olmadığı kesin değildir. Makalemizde adları geçen Şevket İbrahim Kenber veya Merkez Eczahanesi sahibi Şevket Bey'in aynı kişiler olup olmadığı ileride çıkacak başka belge ve bilgiler ile açığa çıkacaktır.

Mehmet Seyyid [Ceylan]

Mehmet Seyyid Bey 1889'da Maraş'ta doğmuştur. Stajını Maraş'taki Vartan Eczahanesi'nde yapmıştır. 1911'de eczacı diplomasını almış ve Hicaz'da göreve başlamıştır. 1912'de Cidde'de görev yapmıştır. 1919'da Mudanya'da eczane açan Mehmet Seyyid Bey, 1921'de Samsun'a gelerek Hilal Eczahanesi'ni açmıştır. Eczane sayısını sınırlayan 1928 tarihli yasa çevresinde eczanesi kapatılmıştır. Mehmet Şükrü [Kaygusuz] Bey tarafından 1923'te açılan İstikamet Eczahanesi'ne ortak olarak İstikamet-Hilal Eczahanesi adıyla faaliyetine devam etmiştir. Bu eczanenin 1934'te adı "İstikamet" olarak Mehmet Şükrü Bey'e ait görünmesi, Mehmet Seyyid Bey'in ortaklıktan 1934'ten önce ayrılmış olduğunu düşündürür.⁷⁹

Ceylan, 1936'da Sağlık Bakanlığı Hıfzısıhha Enstitüsü Komprimehane Müdürlüğüne tayin olur. 1943'de Ankara Numune Hastahanesi Eczacılığı'na getirilir ve 1954'te emekli olana kadar bu görevde kalır. Ceylan, 1966'da vefat eder. Ölümünden evvel Ankara'da Bayrı Eczanesi'nde mesul müdürlük yapmıştır.⁸⁰ 1926'da ATEB'nin yönetim kurulunda görev yapmıştır.

Şevket Bey

1926'da faaliyette olan Samsun'daki Merkez Eczahanesi'nin sahibidir.⁸¹ 1926'da ATEB'nin yönetim kurulunda görev yapmıştır. Soyadı tespit edilememiştir.

Osman Zeki Bey

Samsun'daki Sıhhat Eczahanesi'nin sahibidir. Osman Zeki Bey'in soyadı ve eczanenin ne zaman açıldığı belirlenememiştir. 1926'da ATEB'in yönetim kurulunda görev yapmıştır.⁸²

Sonuç ve Değerlendirme

Anadolu Türk Eczacı Birliği, 5 Ekim 1922 tarihinde Samsun'da kurulmuştur. 1926 yılında faaliyetine devam etmekte olduğu anlaşılmaktadır. Eczacıların dernekleşmeye başlamasından

78 Sarısakal, *Samsun*, 92-93; Sandalcı, *Eczacılık Tarihi Notları* (yayınlanmamış).

79 Sandalcı, *Belgelerle Türk Eczacılığı I-2*, 125; Sarısakal, *Samsun*, 92.

80 Kocaer, *Türkiye Eczacılar Almanığı 1966*, 256.

81 Sarısakal, *Samsun*, 99.

82 Sarısakal, *a.g.e.*, 90, 97.

sonra kurulmuş olan eczacı derneklerinin içerisinde kurucularının tamamı Türk eczacılar olan ve adında “Türk” ifadesi bulunan ilk dernektir. Nizamnamesinde sadece Türk eczacıların üye olabileceği şartı getiren ATEB, aynı zamanda Türkiye’de bulunan diplomalı tüm Türk eczacıları üye olarak kabul etmektedir. Derneğin adında bulunan “Anadolu” ifadesi hem ülkenin siyasi konjonktüründeki tarafını gösterirken hem de ülkenin tüm eczacıları temsil etmeyi amaçladığına işaret etmektedir.

Derneğin içerisinde, Samsun eczacılarından oluşan ve “Samsun Hey’et-i Merkeziyesi” adı verilen bir topluluk vardır. Nizamnameye göre, dernek yönetim kurulu, Samsun Hey’et-i Merkeziyesi üyeleri içinden yani Samsun’da eczacılık yapanlar arasından seçilebilmektedir. Böylece, başka şehirlerdeki ATEB üyelerinin yönetim kuruluna seçilmeleri ve seçinde oy kullanmaları mümkün olmamaktadır. Halbuki, derneğin kurucu başkanı Eyüp Sabri Bülgin, kuruluş sırasında Sivas’ta görev yapmaktadır. Bu durum, derneğin nizamnamesi ile çelişmekte ise de, Eyüp Sabri Bey’in asker olması, veya bilemediğimiz bazı olaylar, onun Samsun dışında olmasına rağmen başkan seçilmesini engellemiştir.

ATEB’in kurulmasının ardından Ankara’da bulunan Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti’ne bir şura-ı ispençiyari kurulması için resmi talepte bulunmuştur. Derneğe Samsun Sıhhat ve İçtimai Muavenet Müdürlüğü aracılığıyla cevabi yazı yazılmış olması, ATEB’in dernek kimliğini meşrulaştırdığı gibi meslek ve meslektaş adına çalıştığının açık ifadesidir.

Derneğin kurulmasından sonra yaptığı ilk faaliyetlerden biri, Cuma günü nöbet uygulamasını başlatarak eczacıların tatil yapmalarına olanak sağlamasıdır. Samsun’daki eczacıların daha önce Pazar günü tatil yaparak nöbet tuttukları bilinmektedir. Bu uygulamayı Samsun’da gayrimüslim eczacılar tarafından kurulan Osmanlı Eczacılar İttihat Cemiyeti getirmişti. Samsunlu eczacıların hafızalarında olan uygulama, 1922’de ATEB ile birlikte Müslümanların ibadet ve tatil günü olan Cuma gününe alınmıştır. 1922’deki bu tam günlük Cuma nöbeti uygulaması Cumhuriyet tarihinde ancak 1927’de yayınlanan Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun ile genel ve zorunlu hale gelecektir.

ATEB nizamnamesi gereği yöneticiler Mayıs 1923’ten itibaren *Genç Eczacı* adıyla bir yayın organı yayınlamaya başlamıştır. Bu dergi en az 4 sayı olarak yayınlanmıştır.

Yapılan araştırmada Türkiye Eczacıları Cemiyeti’nin tarihsel olarak ATEB’nden sonra, 1922 yılının sonundan bir veya ikinci ayından kurulduğu saptanmıştır. TEC ile ATEB arasında yaşanan anlaşmazlığın çözümü için karşılıklı olarak resmi yazılar ve dernek gazetelerinde makaleler yazılmıştır. Çözüm için ATEB önce İstanbul’daki seçilmiş temsilcisi Eczacı Kimyager Abdüsselam Bey’i görevlendirmiş daha sonra İstanbul’a görüşmeler için dernek genel sekreteri Ahmet Cevat [Akıska] Bey’i göndermiştir.

ATEB'in İstanbul seçilmiş temsilcisinin bulunması, derneğin Samsun dışında da üyesi olduğunu göstermektedir. Öte yandan hastane eczacısı Zekeriya Bey'in ATEB'e üyelikle ilgili TEC'e dilekçe yazması, ATEB'in belirli bir ölçüde farklı yerlerde etkin olduğunu göstermektedir. Ayrıca ATEB'in 1923'te İzmir'de kurulan Türk Eczacılar Cemiyeti'ni etkilemiş veya Trabzon'da kurulan eczacı derneğinden etkilenmiş olduğu söylenebilir.

İleride dönemin ulusal ve Samsun'un yerel basınında yapılacak taramalar ile ATEB ile ilgili bilgilerin zenginleşmesi, *Genç Eczacı* gazetesinin bugün elimizde olmayan sayılarının bulunmasıyla da derneğin çalışmaları hakkında yeni bilgilere ulaşılması ümit edilir.

Teşekkür: Makalenin hazırlanma aşamasında yaptığı eleştirilerle metnin olgunlaşmasını sağlayan Prof. Dr. Emre Dölen'e çok teşekkür ederim.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Acknowledgement: I would like to present my thanks to Prof. Dr. Emre Dölen for his helpful comments during the preparation of this article.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA / BIBLIOGRAPHY

Arşiv Kaynakları / Archival Sources

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İstanbul

Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO) 3479/260899, 4 Muharrem 1327 [26 Ocak 1909].

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Ankara

30-11-1-0/ 161-14-13, 10 Temmuz 1943.

Eyüp Talha Kocacık Koleksiyonu, Sakarya

Ahmet Cevat Akıska'nın fotoğrafı ('Oftalmin Cevat' adlı müstahzar için yaptırılmış efemeral belgeden);

Anadolu Türk Eczacı Birliği'nin Başlığı, Anadolu Türk Eczacı Birliği'nin Mührü, *Eczacı* 1, 1 (1327),

Genç Eczacı 1, 4 ([1]339), Kamer Eczahanesi Mührü, Kamer Eczahanesi'ne Ait Fatura Örneği, Türkiye

Eczacıları Cemiyeti'nin Başlığı.

Emre Dölen Koleksiyonu, Sakarya

Genç Kimyager 1, 8 (1328).

İstanbul Ermeni Patrikliği Kütüphanesi, İstanbul

Mezburyan, Arto. *Ermeni ve Ermeni Kökenli Eczacılar, Kimyagerler*. (El yazması, yayınlanmamış)

Basılı Kaynaklar / Printed Sources

Baylav, Naşit. *Eczacılık Tarihi*. İstanbul: Yörük Matbaası, 1968.

Baytop, Turhan. "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Eczacılık Cemiyetleri." *Osmanlı İlmî ve Meslekî*

- Cemiyetleri*. Yayına hazırlayan Ekmeleddin İhsanoğlu içinde, 143-154. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ve IRCICA, 1987.
- . *Eczâhâne'den Eczane'ye Türkiye'de Eczaneler ve Eczacılar (1800-1923)*. İstanbul: Bayer, 1995.
- . *Türk Eczacılık Tarihi Araştırmaları*. İstanbul: Abdi İbrahim, 2000.
- . *Türk Eczacılık Tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, 1985.
- “Birliğin Fevka'l-âde İçtimaı.” *Resimli Eczacı Gazetesi* 13, 30 (1339): 26.
- Cervati, Raphael C. *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. Constantinople: E. Pallamary, 1909.
- . *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. Constantinople: J. Pallamary, 1894.
- . *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. Constantinople: J. Pallamary, 1890.
- . *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. Constantinople: J. Pallamary, 1893.
- . *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. Constantinople: J. Pallamary, 1896.
- . *L'Indicateur Ottoman Annuaire Almanach du Commerce et de l'Industrie*. Constantinople: J. Pallamary, 1880.
- . *L'Indicateur Ottoman Annuaire Almanach du Commerce et de l'Industrie*. Constantinople: J. Pallamary, 1885.
- . *L'Indicateur Ottoman. Annuaire Almanach du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. Constantinople: J. Pallamary, 1883.
- Çapa, Mesut. Çiçek, Rahmi. *Yirminci Yüzyıl Başlarında Trabzon'da Yaşam*. Trabzon: Serander Yayınları, 2004.
- “Daimi Hey'et-i Tahrîriye.” *Genç Eczacı* 1, 4 ([1]339): 66+I.
- Derman, Hasan. “General Eyüp Sabri Bülgin.” *Farmakoloğ* 13, 4-6 (1943): 86-88.
- . “General Eyüp Sabri Bülgin.” *Farmakoloğ* 16, 7-9 (1946): 115-116.
- [Derman], Hasan Mehmet. “Meslek Teşekkülü Nasıl Olmalıdır?” *Farmakoloğ* 1, 7 (1931): 181-186.
- Develioğlu, Ferit. *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2010.
- Dölen, Emre. “Genç Kimyager Dergisi Üzerine Bir İnceleme.” *Bilim-Felsefe-Tarih* 1, 1 (1991): 9-50.
- Eczacı Nahid. “İhtilafı Kim Çıkartıyor.” *Resimli Eczacı Gazetesi* 13, 30 (1339): 6-8.
- Etker, Şeref. “Eczacılıkta Hat Örnekleri.” *VI. Türk Eczacılık Tarihi Toplantısı (5-7 Haziran 2002; İstanbul) Bildiriler*. Editör Afife Mat içinde 335-341. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2003.
- . “Eczacı Hamdi Bey Hangi Tarihte Öldü?” *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 23, 2 (2022): 425-430.
- Farmakoloğ. “Farmakoloğ Ahmet Cevat Bey.” *Farmakoloğ* 3, 3-4 (1933): 645.
- . “General Eyüp Sabri Bülgin'i Kaybettik.” *Farmakoloğ* 16,7-9 (1946): 110-112.
- . “Mesleğimizin Türkiye'deki Tarihçesi.” *Farmakoloğ* 3, 7 (1933): 696-706.
- “Hey'et-i İdare Raporu.” *Resimli Eczacı Gazetesi* 13, 30 (1339): 27-30.

Hey'et-i Tahririye. "Çok Yazık İhtilafı Kim Çıkıyor." *Genç Eczacı* 1, 4 ([1]339): 50-55.

İ. T. [İlhami Tez]. "Geçmiş Günlerimiz: Türkiye'de Eczacı Cemiyetlerinin Tarihi-III." *Farmakoloğ* 21, 4 (1951): 172-175.

İstanbul Müzayede 26. Müzayede Kataloğu. İstanbul: Bilnet Matbaacılık ve Reklam A.Ş., 2012.

İzmir Türk Eczacılar Cemiyeti Nizamnamesi. İzmir: İleri Matbaası, 1935.

"Kendi Âlemimizde Olup Bitenler ve Piyasa Haberleri." *Farmakoloğ* 18, 6 (1948): 193.

Kocacık, Eyüp Talha. "Bilinmeyen Bir Eczacılık Cemiyeti: Türk Eczacılar Cemiyeti (İzmir)." *Eczacı* 17, 189 (2021): 20-21.

———. "Comité Pharmaceutique / Eczacılar Meclisi ve Lağvediliş Süreci, 1880-1882." *Journal of Turkish Studeis* 55 (2021): 179-196.

———. "Cumhuriyetin İlk Eczacı Generali: Eyüp Sabri Bülgin." *Eczacı* 18, 199 (2022): 24-25.

———. "Genç Kimyager Dergisi Üzerine Bir İnceleme." *X. Türk Eczacılık Tarihi Toplantısı (6-8 Haziran 2012; İstanbul) Bildiriler* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 5198, 2014), 189-197. Editör

———. "İstanbul ve Anadolu Eczanelerinde Mesai Saatleri ve Nöbet Uygulamaları: Bir Tarihçe." *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 22, 1 (2021): 139-198.

———. "İstiklal Caddesinden Yüzler: Eczacı Kimyager Ahmed Cevad Akıska ve Galatasaray Eczanesi." *Eczacı* 18, 197 (2022): 22-23.

———. *Farmakoloğ Dergisinin Özetli Bibliyografyası ve İncelemesi*. İstanbul: Eczacılık Tarihi Araştırma Derneği, 2016.

———. "Osmanlı İttihad Cemiyeti'nin (Union Pharmaceutique Ottomane) Kuruluşu ve Nizamnamesine Göre Yapısı." *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 23, 1 (2022): 137-199.

Kocaer, Remzi. *Türkiye Eczacılar Almanacağı 1949*. İstanbul: Hüsniyat Basımevi, 1949.

———. *Türkiye Eczacılar Almanacağı 1966*. İstanbul: Kulen Basımevi, 1966.

"Kongre Zabıtları." *Farmakoloğ* 1, 10 (1931): 275-289.

"Meslek Haberleri." *Farmakoloğ* 3, 1-2 (1933): 618.

"Meslek Haberleri." *Farmakoloğ* 5, 5-7 (1935): 1044.

Muzaffer. "Eczacı Birliği." *Resimli Eczacı Gazetesi* 13, 27 (1339): 6-7.

Muzaffer. "Eczacı Birliği-2." *Resimli Eczacı Gazetesi* 13, 29 (1339): 6-7.

Muzaffer, "Samsundaki Türk Eczacı Birliğine" *Resimli Eczacı Gazetesi* 13, 30 (1339): 23-24 ('Eczacı İlave'si içinde).

Rizzo, Alfred. *Annuaire Oriental, Oriental Directory. Commerce, Industrie, Administration, Magisture*. Constantinople: Imprimerie de l'Annuaire Orinetal, 1921.

———. *Annuaire Oriental, Oriental Directory. Commerce, Industrie, Administration, Magisture*. Constantinople: Imprimerie de l'Annuaire Orinetal, 1922.

"Samsun Eczacı Birliğinden 15 Haziran 39 tarih 54 umumi, 3 hususi numero ile mevrud tahrîrat suretidir." *Resimli Eczacı Gazetesi* 13, 30 (1339): 16.

Sandalcı, Mert. *Belgelerle Türk Eczacılığı I*. İstanbul: Dr. Nejat Eczacıbaşı Vakfı, 1997.

———. *Belgelerle Türk Eczacılığı I-2*. İstanbul: Dr. Nejat Eczacıbaşı Vakfı, 2002.

———. *Belgelerle Türk Eczacılığı III*. İstanbul: Dr. Nejat Eczacıbaşı Vakfı, 1999.

- . *Belgelerle Türk Eczacılığı V*. İstanbul: Dr. Nejat Eczacıbaşı Vakfı, 2006.
- . *Eskişehir Eczacılık Tarihi*. İstanbul: Eskişehir Eczacı Odası, 2013.
- “Société Anonyme Turque d'Études de Publications et d'Entreprises Économiques”, *Annuaire Commercial Turc - Türk Ticaret Salnamesi 1924-1925*. Constantinople, 1925.
- Sarısakal, Baki. *Samsun Sağlık Tarihi Samsun Araştırmaları-4*. Samsun: Barış Gazetesi Yayınları, 2005.
- “Tayin.” *Genç Eczacı* 1, 4 ([1]339): 66.
- “Türkiye Eczacıları Cemiyetinin Farmakoloğ Birliğine İltihakı Hakkında Her İki Teşekkül Mümessilleri Arasında Kararlaştırılan Maddeler.” *Farmakoloğ* 1, 11 (1931): 304.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1925-1926*. İstanbul: Matbaa-ı Amire, 1926.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926-1927*. Ankara: Matbuat Müdüriyet Umumisi, 1927.
- Tekiner, Halil. “Samsun’da Çıkan Genç Eczacı Dergisinin Yeni Bulunan Bir Sayısı (1923).” *X. Türk Eczacılık Tarihi Toplantısı (6-8 Haziran 2012; İstanbul) Bildiriler*. Editörler Afife Mat ve Halil Tekiner içinde 199-205. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2014.
- The Annuaire Oriental Ltd. *Annuaire Oriental, Commerce, Industrie, Administration, Magisture de l'Empire Ottoman*. Constantinople: E. Pallamary, 1912.
- . *Annuaire Oriental, Commerce, L'Industrie, L'Administration, Magisture de l'Orient*. Constantinople: E. Pallamary, 1913.
- . *Annuaire Oriental, Commerce, L'Industrie, L'Administration, Magisture de l'Orient*. Constantinople: E. Pallamary, 1914.
- “Tıp Ailesi Yardımlaşma Cemiyeti Nizamnamesi.” *Farmakoloğ* 13, 4-6 (1943): 90-96.
- Türkiye Eczacıları Cemiyeti Nizamnamesi*. İstanbul: Hüsnütabiat Basımevi, 1954.
- Türkiye Eczacıları Cemiyeti Nizamnamesi*. İstanbul: Yeni Matbaa, 1340.
- Yazıcıoğlu, Ergin. “Samsun’da Yayınlanan Genç Eczacı Dergisi Hakkında (A Propos du Journal Genç Eczacı / Le Jeune Pharmacien Publié à Samsun).” *I. Türk Eczacılık Tarihi Toplantısı (11 Mayıs 1990, İstanbul) Özet Bildiriler* içinde 37-38. İstanbul: Mustafa Nevzat Eczacılık, Tıp ve Kültür Evi Yayınları, 1990.

Elektronik Kaynaklar / Electronic Sources

- Akaypharma. “Tarihçemiz.” Erişim 22 Haziran 2022. <https://akaypharma.com/icerik/tarihcemiz>
- Kocacık, Eyüp Talha. “Comité Pharmaceutique / Eczacılar Meclisi.” *Eczacı Dergisi*, 23 Ekim 2021. Erişim 20 Şubat 2023. <https://www.eczacidergisi.com.tr/comite-pharmaceutique-eczacilar-meclisi/>